

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 44 :: NUMMER 2 :: JUNI 2020

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

1964

2020

Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Statutaire Algemene Vergadering

De geplande Algemene Vergadering van zaterdag 28 maart 2020 heeft niet kunnen plaatsvinden omwille van de coronavirus maatregelen. De vergadering zal doorgaan tijdens de zomermaanden. Uitnodiging volgt!

IVV Cursussen

Meer info over deze cursussen vind je ook op www.instituutvlaamsevolkskunst.be

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven (verbeterde datum)

Vendeliersverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Monitorencursus 2020-2021

Datums en locaties nog vast te leggen. Zie pagina 14.

Open Cursusdag Vendelen 2021

Datum en locatie nog vast te leggen.

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>
of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Het Kasteel van Schoten tijdens het festival Hello! Schoten in 2012

EDITORIAAL

Bitter en Bot

Bitter en bot, oh Bitter en bot

Dat werd je stempel, dat werd je lot

Ik bid tot de hemel, Moeder van God

Maak me niet bitter, zo bitter en bot

Aan het woord is Raymond van het Groenewoud. We kennen de liedtekst, want we hebben hem geregeld mogen horen op de Vlaamse zenders. Raymond gedenkt in het lied zijn Nederlandse vader Nico Gomez die in 1947 vanuit Amsterdam naar België kwam. Hij overleed in 1992. Zijn leven verliep verre van vlekkeloos. Dat horen we ook in Raymonds liedtekst:

*Vader, vader, bespaar je de ellende
Droom niet van de wederkomst
Je zou gelijk alweer gaan drinken
En dat is toch van 't allerdomst*

*Je hebt geleden, alweer de liefde
De hang naar wat bewondering
,t Was niet genoeg, geen van beide
Dan werd het maar verbittering*

Verbittering zou ook het gevoel kunnen zijn dat we voorlopig overhouden aan wat we de jongste vier maanden allemaal hebben meegemaakt. We werden en worden geconfronteerd met een mysterieus virus dat zijn geheimen maar met mondjesmaat prijsgeeft. De komende maanden zullen we ongetwijfeld langzaam wijzer worden en inzicht krijgen in de wijze waarop het SARS-CoV-2 of kortweg 'het coronavirus' ons belaaft en toeslaat.

Afstand houden, mondkapjes en handhygiëne maken deel uit van het dagelijkse leven. Al maandenlang mogen we niet samen dansen zoals we dat gewoon zijn. Polka, wals, mazurka en schottisch: al deze dansvormen liggen noodgedwongen ver buiten ons bereik. Afstand voedt het verlangen, en dat verlangen groeit met de dag.

Sommige volkskunstgroepen hernamen dansactiviteiten op een bescheiden manier. Een solodans zoals 'En al wie er niet over en kan', is corona compatibel en wordt bijzonder aantrekkelijk⁽¹⁾. Mits enige creativiteit en de mogelijkheid om in open lucht te dansen, kan volksdans aanzien worden als een open lucht sportactiviteit. Maar niet iedere groep heeft de mogelijkheid om in open lucht te dansen. Het weer speelt bovendien een belangrijke rol.

Volkskunstgroep Reintje Vos danst 'En al wie er niet over en kan' (beschreven in de dansbundel 'Rozenhoeddansen' van IVV).

(1) Zie <http://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/> (geraadpleegd op 6 juni 2020).

In deze bizarre tijden ervaren we, als echte volksdancers, wat we tot in onze diepste vezels moeten missen. Grootschalige evenementen zullen we niet meemaken de komende vakantiemaanden. Schouwburgen en concertzalen krijgen hopelijk in de nabije toekomst beperkte mogelijkheden om activiteiten te hervatten. Op een moment dat de culturele sector zware klappen krijgt, is het passend een lans te breken voor dans en muziek.

Lieven Annemans, hoogleraar gezondheidseconomie aan de Universiteit van Gent, doet onderzoek naar de invloed van kunst en cultuur op de lichamelijke gezondheid, de geestelijke gezondheid, het denkvermogen en het sociaal welzijn⁽²⁾. Hij wees in deze corona episode herhaaldelijk op het belang van welzijn. Hij deelt met ons zes tips om te vermijden dat corona ons gevangen houdt: (1) structuur brengen in onze dag; (2) bewegen en nog eens bewegen; (3) afstand houden maar toch sociaal verbonden blijven; (4) positief blijven denken; (5) inzet voor anderen; (6) rust inbouwen voor onze geest. Verschillende van deze tips nemen we automatisch mee wanneer we in een volkskunstgroep of in de culturele sector actief zijn⁽³⁾.

Twee Australische onderzoekers (niet toevallig vrouwen) publiceerden de resultaten van hun onderzoek naar de invloed van muziek en dans op het welzijn⁽⁴⁾. Een pandemie doet ons nadenken over duurzaam ondernemen in welzijn. Het valt hierbij op dat welzijn moeilijk in cijfers te vatten is: leeftijd, financiële rijkdom, aantal mensen in dienst, hoeveelheid productie of oppervlakte van huis en tuin zijn geen sterke indicatoren om zich goed te voelen. Welzijn wordt in toenemende mate aanzien als een cruciale component in economische ontwikkeling. Onderzoekers Alexa Sheppard en Mary Broughton leiden hun onderzoek in met volgende thesis: *... Performing arts are a social praxis offering potential wellbeing and health benefits to participants, and are increasingly being viewed as an alternative or complement to traditional biomedical health practices and processes ...* (einde citaat). Cultuur op doktersvoorschrift dus, zoals Lieven Annemans stelt.

Sheppard en Broughton analyseerden studies over verschillende dansvormen: waaronder volksdans en ballroom dansen. Uitkomsten van de studies hadden te maken met geheugen (cognitie), algemeen welzijn, fysieke gezondheid en valpreventie. Dansers van alle leeftijden werden vergeleken met een populatie die niet danste. Observaties liepen over meerdere maanden. Actief dansen veronderstelde praktijk gedurende meerdere uren per week. De danspraktijk draagt volgens het onderzoek bij aan zich goed voelen en ook de individuele gezondheid vaart er wel bij, onafhankelijk van cultuur en leeftijd. Dans werkt op meerdere vlakken positief: cognitief functioneren, verminderen van stress, zelfbeeld, mentale gezondheid en kwaliteit van leven. Dansen schept een omgeving die sociaal engagement bevordert. Zoals we konden vermoeden zijn de bestudeerde populaties voornamelijk vrouwelijk. Mannen zijn ondervertegenwoordigd in de studies. Partnerdansen trekken wel wat meer mannen aan, maar een evenwicht is verre van bereikt. Alexa Sheppard en Mary Broughton willen op zoek gaan naar studies waarin het effect ook op voldoende mannen wordt bevestigd. Gezond minder jong worden: het is ons aller wens. Naast gezondheid in het algemeen zijn er nog andere aspecten die onze aandacht verdienen. In welke mate draagt dansen bij tot valpreventie? Vallen is een belangrijk gezondheidsrisico op hogere leeftijd. Kan wie danst langer autonoom thuis blijven wonen? Nog zo'n belangrijke vraag voor de gezondheidszorg. Ze heeft te maken met het feit of we als individu zelfstandig blijven deelnemen aan het sociale leven, zelf ons potje koken, zelf ons kot kuisen of de tuin onderhouden. En wat met jongeren? In welke mate helpt dansen hen om hun plaats te vinden in het leven? Onze beide Australische dames schieten met hun onderzoeksonderwerp in de roos. In eigen contreien is het zeker de moeite waard om te zien tot welke resultaten het onderzoek van Lieven

De wortel van 'Gentiana lutea' of gele gentiaan bevat sterke bitterstoffen die de eetlust en de spijsvertering stimuleren.

(2) Annemans Lieven. Cultuur op doktersvoorschrift. Danst 2020; nummer 1: pp. 8-11.

(3) Vlaams Instituut Gezond Leven: <https://www.gezondleven.be/nieuws/laat-corona-niet-naar-je-hoofd-stijgen-6-tips> (geraadpleegd op 7 juni 2020).

(4) Sheppard Alexa, Broughton Mary C. Promoting wellbeing and health through active participation in music and dance: a systematic review. International journal of qualitative studies on health and well-being 2020, VOL. 15, 1732526 <https://doi.org/10.1080/17482631.2020.1732526>

Annemans leidt. Dansend Vlaanderen is zeker een interessant onderzoeksveld.

Als we boven vermeld wetenschappelijk onderzoek mogen geloven, horen bitter en bot niet thuis in een wereld waar volkskunst volop leeft. Misschien toch nog een positief feit, op zijn minst over bitter. Amerikaanse onderzoekers deden studies op bitter receptoren. Bitter is een smaak die we kunnen herkennen, dankzij speciale structuren of receptoren in ons lichaam. Interessant genoeg smaakt niet ieder van ons bitter even sterk. Onderzoek wijst uit dat bitter receptoren ons afweersysteem kunnen stimuleren. Cellen die vreemde indringers 'opeten' of zogenaamde 'macrofagen' krijgen een duw in rug en trekken ten strijde tegen wat als lichaamsvreemd wordt herkend⁽⁵⁾. Dat brengt ons bij de prachtige gele gentiaan. Deze plant treffen we aan in bergweiden. De plaatselijke bewoners maken uit de wortel van de plant bittere dranken, die als aperitief of digestief gedronken worden. Dergelijke dranken verhogen mogelijks onze afweer tegen allerlei infecties. Heerlijk bittere gentiaandrank tegen het coronavirus: te mooi om waar te zijn???

Gert Laekeman

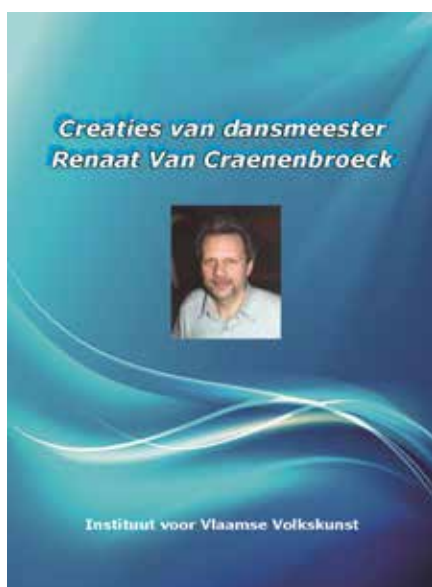
Voorzitter IVV

(5) Gopallawa I, Freund JR, Lee RJ. Bitter taste receptors stimulate phagocytosis in human macrophages through calcium, nitric oxide, and cyclic-GMP signaling. Cellular and Molecular Life Sciences 2020: <https://doi.org/10.1007/s00018-020-03494-y>.

PUBLICATIES

Nieuwe bundel Vlaams Dansarchief

Bestellen

De verkoopprijs van deze dansbundel bedraagt 8 euro per bundel.

Deze nieuwe bundels kunnen on-line besteld worden in de IVV webwinkel of neem contact op met het IVV-Secretariaat (contactinfo en URL van de webwinkel vind je vooraan in deze Volkskunst).

Verzending

Bestellingen worden zo snel mogelijk verstuurd.

Tot 2 exemplaren bedragen de verzendingskosten 3 euro per zending. Voor 3 of meer exemplaren gelden de tarieven voor pakjes (vanaf 5,70 euro).

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

Wals van Hever

Dans voor 8 paren⁽¹⁾

Demonstratiedans

Creatie	Geert Pauwels & Volkskunstgroep Reuzegom Leuven
Muziek	Wals van Hever - traditioneel
Danspassen	Aansluitpas, gaanpas, walspas, stamp, stap zijwaarts met voorzwaai
Opstelling	8 Pn – De dansers staan achteraan op het podium, 2 rijen front naar het publiek gericht. De Js-rij staat ongeveer 1 meter achter de Ms-rij (zie beginopstelling).
Jaar	2011
Uitvoering	Ms beginnen elke passenreeks met de R-voet, Js met de L-voet. Bij een onmiddellijke herhaling van eenzelfde passenreeks begint men met de vrije voet.
Voorspel: 4 maten	
A	1-16 Allen voeren 4x volgende passenreeks uit: 3 trage gaanpassen voorwaarts gevolgd door 2 snelle gaanpassen waarbij: • Js met deze 2 snelle gaanpassen vooruit dansen. • Ms met 2 snelle gaanpassen 1-draai afwisselend R- en L-om. Hierbij vormen de dansers een V-opstelling (1) gevormd door: • P1 en P8: Passenreeks 1x voorwaarts, 3x ter plaatse. • P2 en P7: Passenreeks 2x voorwaarts, 2x ter plaatse. • P3 en P6: Passenreeks 3x voorwaarts, 1x ter plaatse. • P4 en P5: Passenreeks 4x voorwaarts. Met de 4de opeenvolging van passen: • Js naar Ms dansen. • Ms ½-draai L-om. Tot Prs in gewone-danshouding (2).
	17-20 <i>Tot het vormen van een dubbele-flankcirkel-L tijdens maten 17-32 dansen alle Pn als volgt (2):</i> Alle Pn 4 walspassen samen rond, voortbewegend rtdz. Tot Prs in open-danshouding.
	21-22 Prs, ter plaatse, met 2 walspassen, uit elkaar en naar elkaar draaien.
	23-24 Prs, ter plaatse, 2 walspassen met gegeven handen hoog heffen, Ms 1-draai-R-om, onder de geheven armen door.
	25-32 Herhaling A 17-24.
B	33-36 Allen 4 walspassen: J leidt M 1-toer rtdz, eindigend met groet. Houding lossen (3).
	37-40 Vervolgens: • Js naar binnencirkel met achtereenvolgens 1 gaanpas 1/2-draai L-om binnenwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om en daarna 1 gaanpas binnenwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 3/4-draai-R-om. • Ms 4 walspassen 3¼-draai R-om. Ms eindigen in flankcirkel-L, Js in flankcirkel-R (4) en (4 detail).
	40-48 Allen dansen op de cirkellijn (5): • Js rmdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen rmdz. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai R-om. • Ms 1 x rtdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen voorwaarts. - 4 walspassen 3x 1-draai-R-om ter plaatse.

(1) De dans kan ook met 6, 8 of 10 Pn worden gedanst

	49-60	Allen dansen verder op de cirkellijn (5): • Js 2x rond rmdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen rmdz. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-L-om. - 1 gaanpas voorwaarts, gevolgd door 2 snelle gaanpassen 1-draai-R-om. - 4 walspassen tot bij partner. • Ms 1x rond rtdz met volgende passenreeks: - 4 walspassen voorwaarts. - 4 walspassen 3x 1-draai-R-om ter plaatse. - 4 walspassen tot bij partner.
	61-64	Prs nemen tweehandshouding-voor aan. Per P 1-toer rmdz (6): • Js 2x passenreeks: 1 gaanpas gevolgd door 2 snelle gaanpassen. • Ms 4 walspassen. Prs open-danshouding aannemen.
C	65-80	Vanuit cirkelopstelling dansen alle Pn, aangevoerd door Pn 8 en 4 tot 2 dubbele-rijen met 4x volgende passenreeks: - Prs met 2 walspassen uit elkaar en naar elkaar draaien - Prs met 2 walspassen gegeven handen hoog heffen Ms 1-draai-R-om. Einde houding lossen tot 2 dubbele-rijen (7, 8).
	81-84	Allen 2 walspassen buitenwaarts (J vooruit, M achteruit) (9a) gevolgd door: • Js 1 gaanpas buitenwaarts en 2 stampen (9b). • Ms 2 walspassen 2x 1-draai-R-om ter plaatse (9b).
	85-88	Allen 2 walspassen binnenwaarts (M vooruit, J achteruit) (10) gevolgd door: • Js met 1 gaanpas, 2 snelle gaanpassen en 1 aansluitpas 1½-draai-L-om, waarbij ze van Js-rij wisselen (11b). • Ms 2 walspassen 1-draai-R-om ter plaatse (11a).
	89-96	Herhaling C 81-88. Tot slot tweehandshouding-voor aannemen met eigen Pr.
D	97-100	Prs 2 walspassen, naar elkaar en uit elkaar. Vervolgens (12): • Pn 1-4: L-hand J en R-hand Ms lossen en met 2 walspassen van plaats wisselen, J draait M 1/2-draai-L-om onder zijn R-arm, waarna de Prs terug tweehandshouding-voor aannemen. • Pn 5-8: met 2 walspassen een weinig zijwaarts opschuiven in de colonne waardoor de Pn geschrinkt komen te staan.
	101-104	Pn 4 walspassen tot diagonale opstelling (P1 schuin-R-achter, P5 schuin-L-voor) (13). Houding lossen tot dubbele-rij (14).
	105-106	• Js stap zijwaarts-L met voorzwaai, stap zijwaarts-R met voorzwaai⁽²⁾. • Ms stap zijwaarts-R met voorzwaai, stap zijwaarts-L met voorzwaai⁽²⁾.
	107-108	Prs van plaats wisselen met volgende passenreeks (15 en 15 detail): • Js - 1 walspas voorwaarts 1/4-draai-R-om tot op 1 rij. - 1 walspas achterwaarts 1/4-draai-R-om. • Ms - 1 walspas voorwaarts 1/4-draai-R-om tot op 1 rij. - 1 walspas achterwaarts 1/4-draai-R-om.
	109-110	Herhaling van D 105-106.
	111-112	• Js, na 1/4-draai-L-om, 2 walspassen 2 plaatsen in de rij naar L opschuiven • Ms 2 walspassen 1-draai-R-om 2 plaatsen in de rij naar L opschuiven. Hierdoor is men 2 Prs opgeschoven, waardoor de 2 linkse dansers van elke rij geen partner meer tegenover zich hebben en hierna afdansen in walspas (16).
	113-120	Herhaling van D 105-112 (17).
	121-128	Herhaling van D 105-112 (18).
	129-136	Herhaling van D 105-112 (19).
	137-144	Overblijvende dansers dansen af in walspas.

(2) Tijdens voorzwaai afduwen op standbeen om de voorzwaai te benadrukken.

Werken mee aan deze dansbeschrijving:

- Johnny Ooye, Geert Pauwels en Gert Laekeman: nazicht dansnotatie en tekeningen.
- Dirk Janssens: ontwerp tekeningen.
- Stefaan Haesen: model en vormgeving.

Wals van Hever

voorspel + (AA BB CC DDD)

$\text{♩} = 200$

5 (A) G D7 G

13 D7 G 1. 2. D

22 (B) D A7 D 3 3

30 D A7 1. D 3

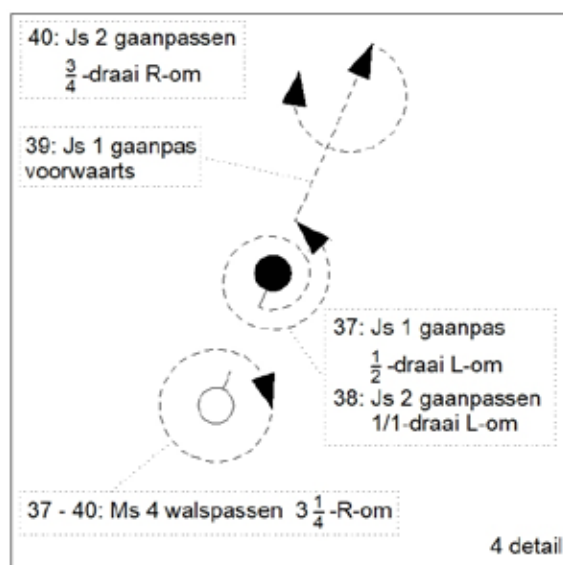
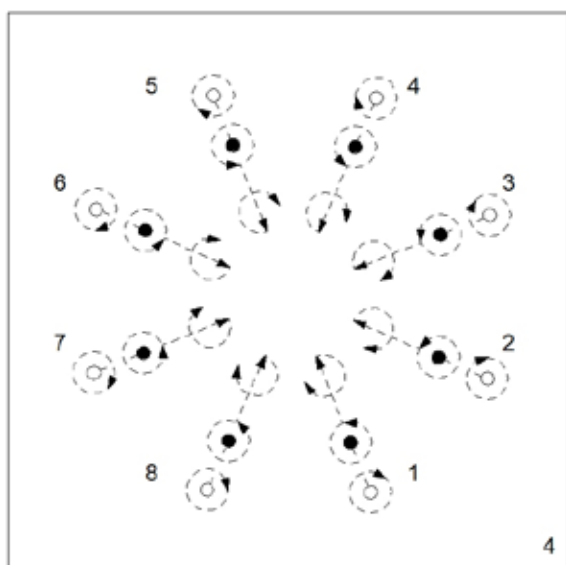
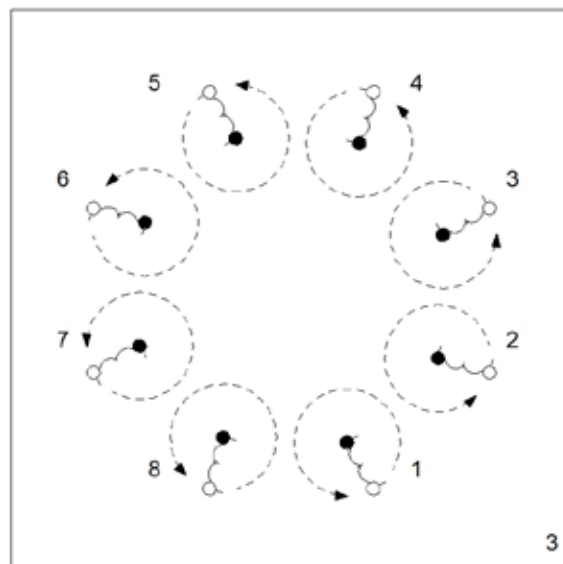
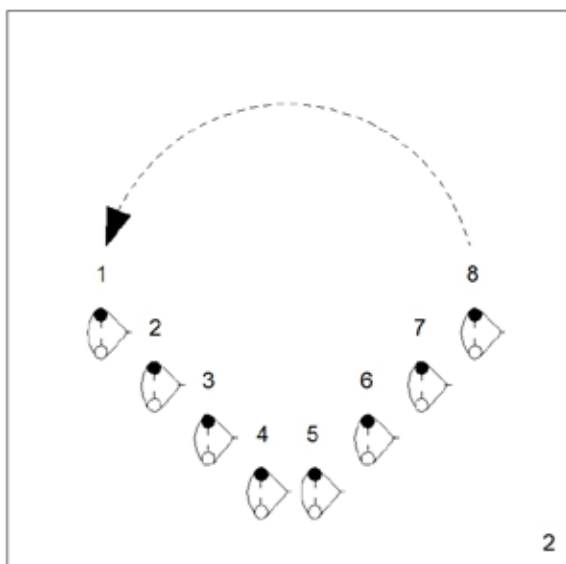
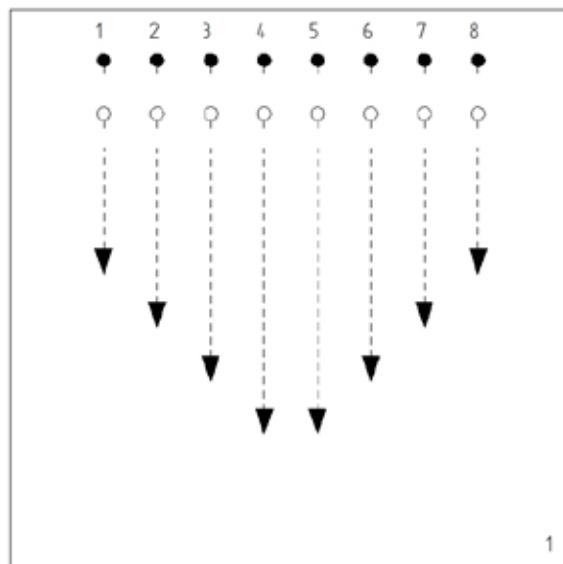
38 2. D (C) G D7

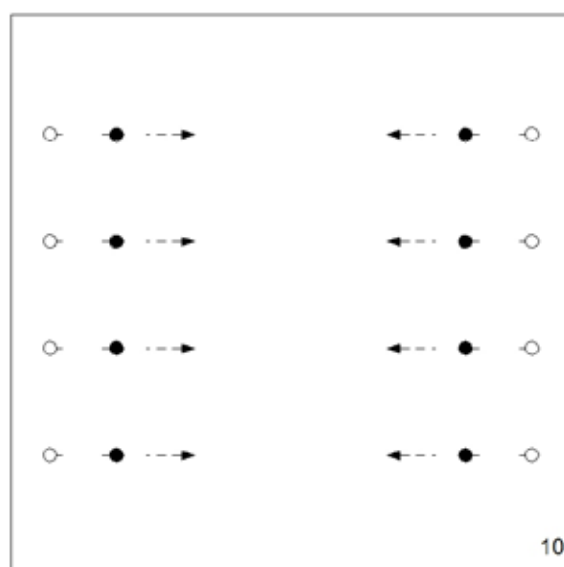
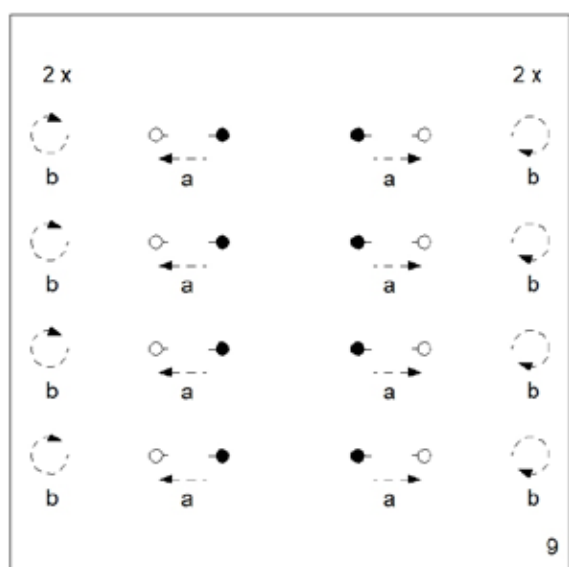
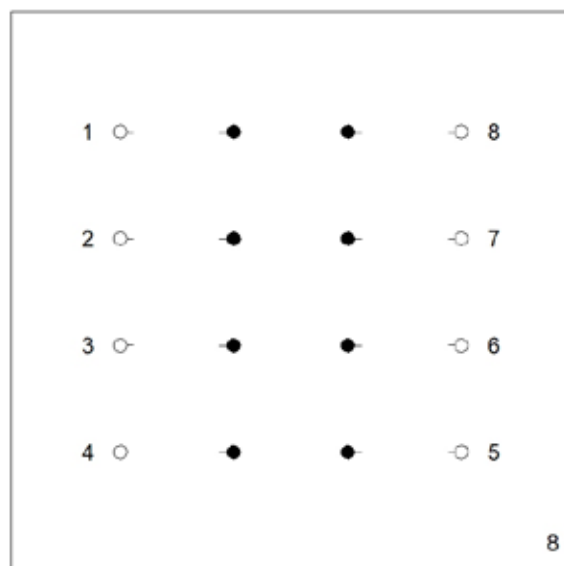
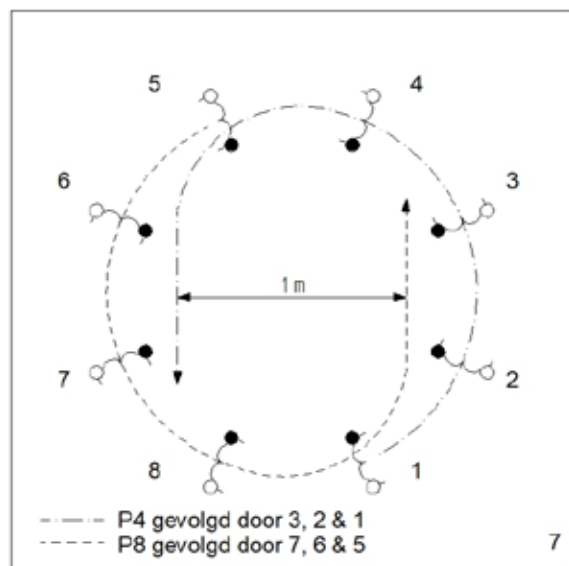
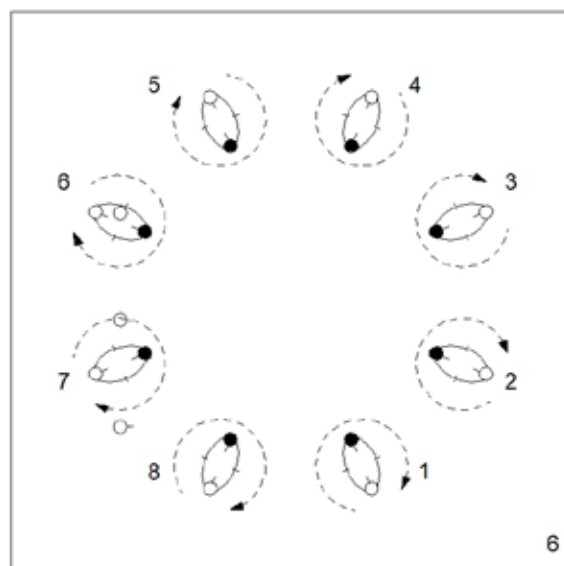
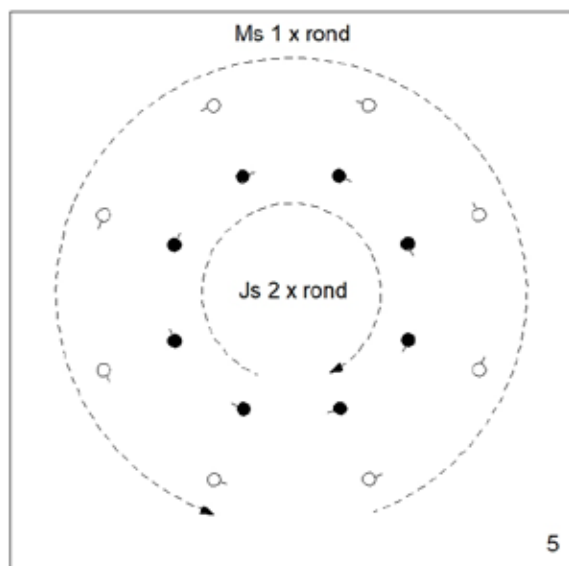
45 G D7

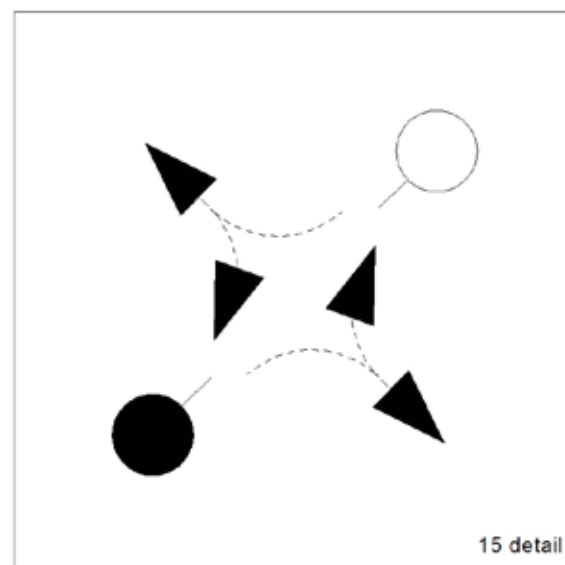
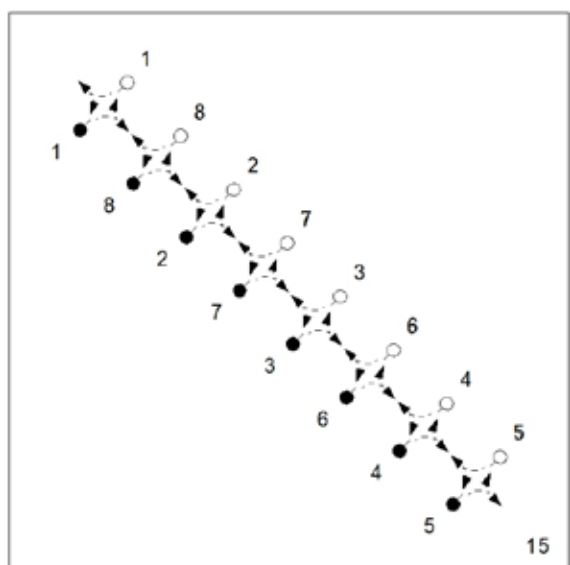
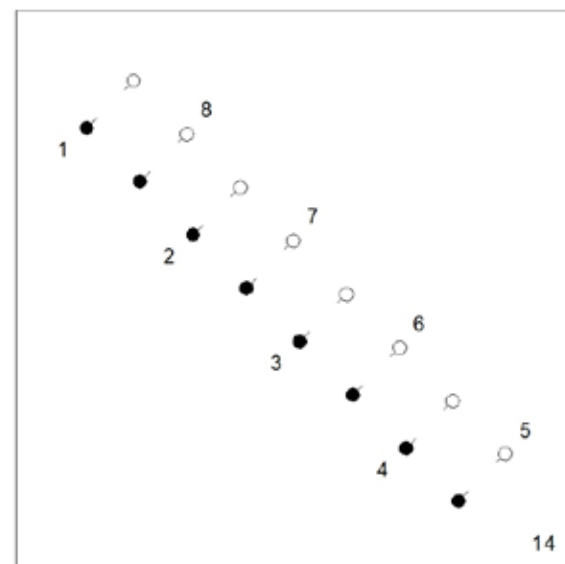
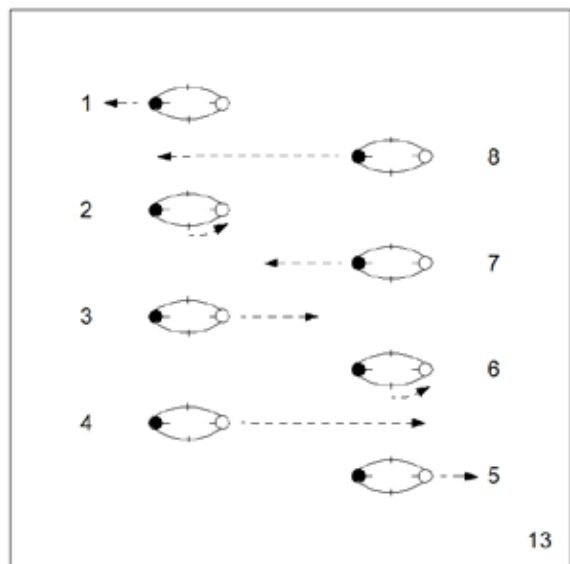
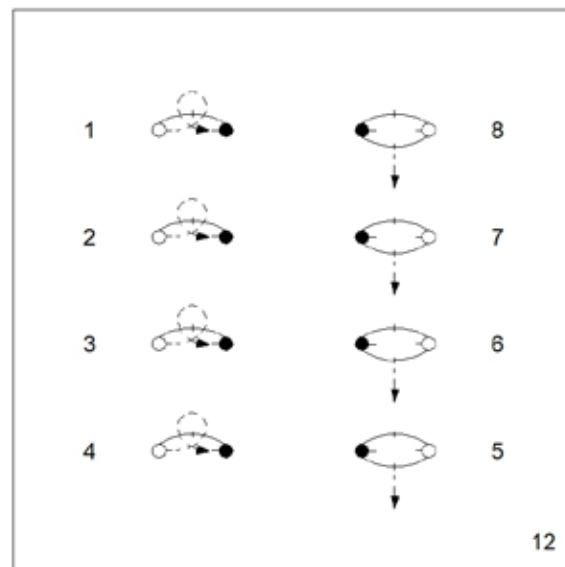
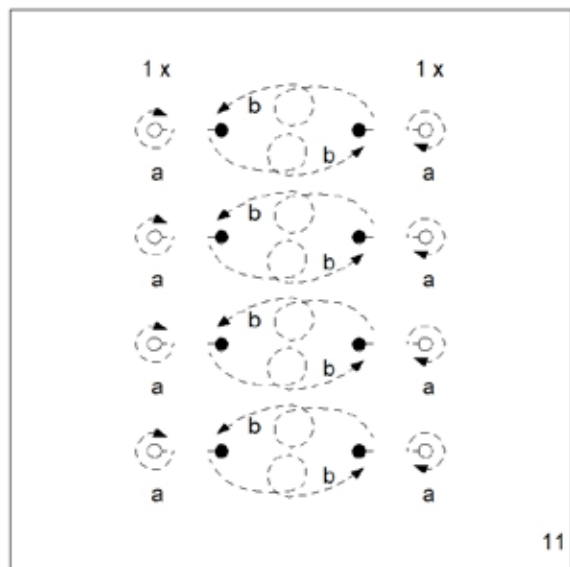
52 G 1. 2. G

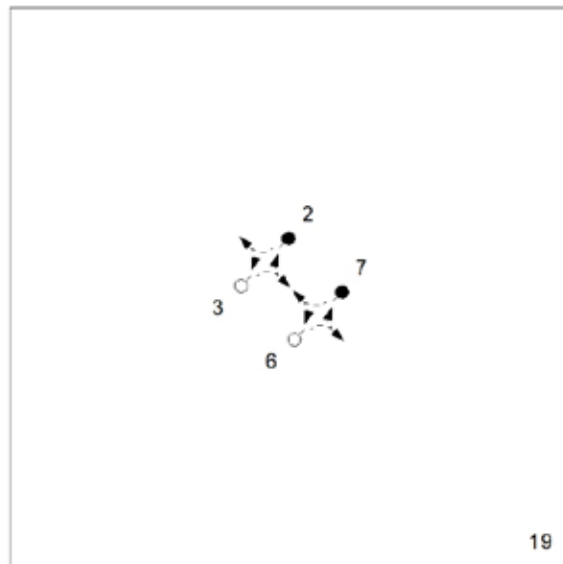
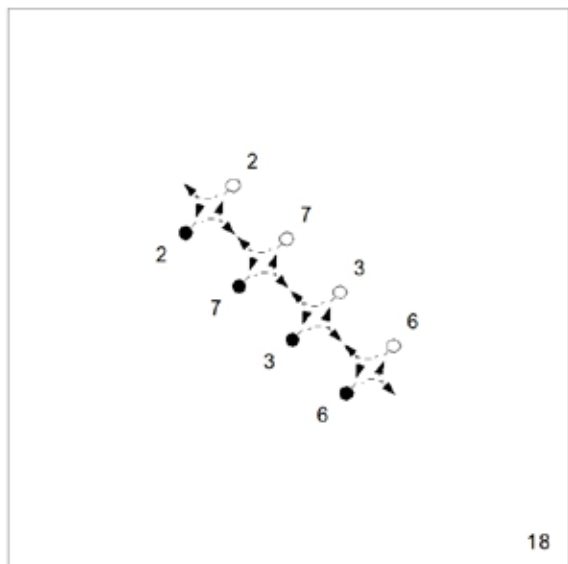
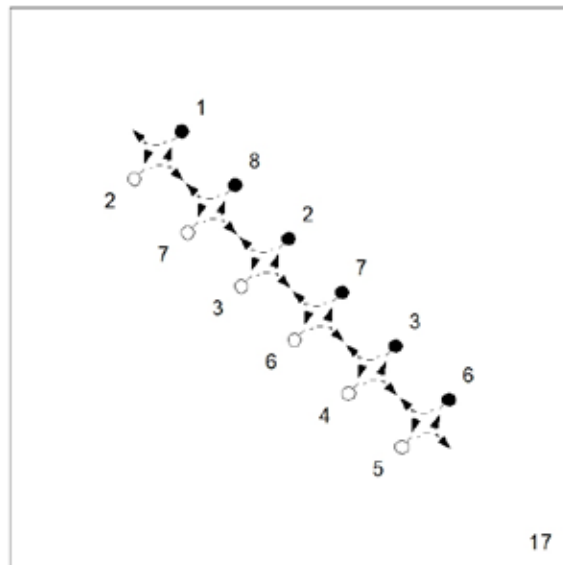
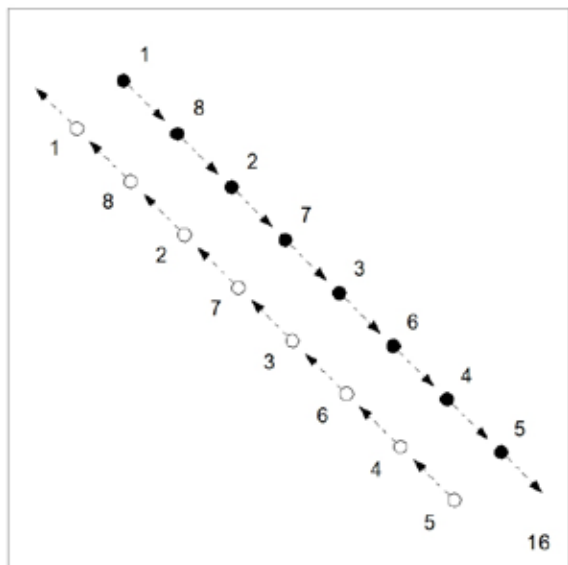
57 (D) C G7 C C

67 G7 12. C 13. C D.C. FINE

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Monitorencursus

Najaar 2020 - Voorjaar 2021

Tijdens het rondetafelgesprek van de voorbije verbroedering bleek er opnieuw interesse in een cursus voor vendelmonitoren. Heb jij interesse in deze cursus waarin je alles leert om als 'vendelleider' aan de slag te gaan, geef dan zo snel mogelijk een seintje aan Stefaan.

Datums en locaties nog vast te leggen

Zodra we het minimum aantal deelnemers bereiken, leggen we plaatsen en datums vast.

Contacteer Stefaan Haesen:

stefaan@haesen.info

+32 496 593523

Instituut voor Vlaamse Volkskunst

CURSUS VENDELMONITOR

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman, Stefaan Haesen (secretaris) en Stefaan Princen

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Charles Degroux, de vader van het sociaal-realisme in België en van de bedevaartschilderijen Anderlecht en Diegem

Dr. Hist. Henri Vannoppen

De volksdansgroep Pippezijpe van Dilbeek werd in 1989 opgericht. Ze liet zich voor haar kledij inspireren door de schilderijen van Charles Degroux. De kinderdrachten met sjaals werden aan deze schilder ontleend. Ook de kapmantels, hetzij dan wel in een lichtere blauwe kleur met een aangepaste bloemenvoering of met patchwork met stoffenrestjes, gingen terug tot Degroux. De blauwe kielen en de stoffen afhangende mutsen van de mannen vonden we eveneens terug bij Degroux⁽¹⁾. Voldoende redenen om de werken van Charles Degroux te onderzoeken.

1. Kunstschilder Charles Degroux stamde uit Comines

De familie Degroux stamde uit de Leievallei en vestigde zich in Armentières en Comines, de Franse tegenhanger in het departement du Nord, van het Belgische Komen, nu in de provincie Henegouwen, in de 19de eeuw in de provincie West-Vlaanderen. Jean-Baptiste Degroux (1852) was een textielfabrikant - eigenlijk een lintenfabrikant - in Komen en ook gemeenteraadslid. Hij huwde Sophie Vandenwynckele, wiens moeder een afstammeling was van Philippe Hovyn uit Ieper, de basislegger van de lintenweverij in Komen in 1719. Beide echtelingen waren de ouders van kunstschilder Charles Degroux. Deze bleef Frans staatsburger omdat hij in het Franse Comines geboren was. In 1833 werd Komen getroffen door de textielcrisis en de familie week uit naar het Brusselse. Vader Jean-Baptiste werd 'controleur van de messagerie'. De familie vestigde zich eerst in Elsene en later in Brussel⁽²⁾.

Afbeelding 1

2. De opleiding van Charles Degroux

Van 1838 tot 1850 volgde Charles Degroux cursussen aan de Brusselse Academie voor Schone Kunsten. Hier onderging hij de invloed van de bekende kunstschilder François Joseph Navez. Deze behoorde tot het neo-classicisme. In 1849 huwde Charles Degroux Jeanne Geyssens uit Brussel. Het echtpaar kreeg 5 kinderen o.a. de bekende symbolistische schilder Henry de Groux. In 1851-1852 had Charles Degroux zijn studieverblijf in het Duitse Dusseldorf. Hij woonde in Sint-Joost-ten Node, waar hij op 30 maart 1870, 44 jaar oud, overleed. Hij kreeg zijn grafmonument op het kerkhof van Sint-Joost-ten-Node. Hij was eigenlijk een Brabander geworden⁽³⁾.

Afbeelding 2

3. Het sociaal-realisme

Charles Degroux leerde de ellende en de sociale wantoestanden kennen in de Franse textielstad Comines en in het Belgische Komen. Hij zal de ellende van het stadsproletariaat en van de plattelandsbevolking, de kansarmen, schilderen. Men sprak van miserabilisme. Degroux schilderde vooral het dagelijks leven en genrestukken.

Van 1853 tot 1870 schilderde Charles Degroux als de man van het realisme, eerder nog het sociaal realisme. In Frankrijk had deze stroming groot succes met Gustave Courbet (1819-1877), die 'Begravenis van Ornans', een beeld uit zijn geboortestad, schilderde en Jean-François Millet (1814-1875) die 'Het Angelus' schilderde. Ook in België drong het realisme door⁽⁴⁾.

Joseph Stevens (1819-1892) schilderde in 1848 'De bedelaars' of 'Brussel 's morgens'. Hij was vooral bekend als dierenschilder. Hij werd begraven in Zaventem op het oude kerkhof rond de Sint-Martinuskerk, dicht bij het bekende schilderij 'Sint-Maarten' van Antoon Van Dyck. De grafkelder van de familie Stevens bij de Sint-Martinuskerk van Zaventem bleef bestaan⁽⁵⁾.

Zo komen we tot Charles Degroux. Hij schilderde 'De koffietrommel'. Hier viel een vrouw met de kapmantel op. 'De Armenbank' werd in 1849 geschilderd. Het waren duidelijk werken in de stijl van het sociaal-realisme.

'De uitdrijving' van Charles Degroux wordt bewaard in het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen. Men ziet de man met de blauwe kiel en het meisje met de witte muts, de rode jak, de rode rok en de groene voorschoot.

'De Aalmoes' of de 'De Arme Kinderen' van Charles Degroux werd tentoongesteld in 1867 op de expo van Parijs. Rechts zien we een vrouw met een vleugelmuts en een Kasmierneusdoek. Links zien we een vrouw met witte muts zonder vleugels⁽⁶⁾.

De sociale tegenstellingen werden duidelijk weergegeven op zijn schilderijen o.a. op de bedevaartschilderijen. Dit gebeurde door de verschillende kledij voor rijk en arm.

De wereldberoemde Nederlandse schilder Vincent Van Gogh schreef over Charles Degroux: "Het blijft altijd een schande en een schade voor de Belgen dat Degroux niet ten volle geapprecieerd is als hij verdient"⁽⁷⁾.

Charles Degroux had ook een grote invloed op Frans Van Leemputten (1850-1914), die bekend werd met zijn triptiek 'De Kaarskensprocessie te Scherpenheuvel' uit 1903-1905 en op Léon Frédéric (1856-1946), die 'Zondag voor de Hoogmis' schilderde⁽⁸⁾.

Afbeelding 3

4. Het schilderij 'De Bedevaart van Sint-Guido te Anderlecht' uit 1857

Anderlecht is één van de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Sint-Guido werd er vereerd ter bescherming van de paarden en het vee. De bedevaart had plaats op de dag na Pinksteren. Dan werden de relieken van Sint-Guido vereerd.

Sint-Guido was een Brabantse boerenzoon en is een typische Brabantse heilige. Hij was eerst koster in de Onze-Lieve-Vrouwekapel van Laken. Wanneer hij het veld van zijn meester in de steek liet om godvruchtige werken te doen, zoals het brood voor de paarden weggeven aan de armen, menden engelen de ploeg. Zo werd hij de patroon van de landbouwers. Op aanraden van een 'zekere koopman uit Brussel' liet Guido het landleven achter zich en werd hij handelaar op de Zenne, maar zijn boot strandde midden de rivier en hij kon hem met geen mogelijkheid los krijgen. Concluderend dat het koopmansleven God niet welgevallig was, keerde hij terug naar

Laken. Bij wijze van boetedoening ondernam hij een pelgrimstocht naar Jeruzalem en Rome. Op de terugtocht ontmoette hij deken Wonedulphus uit zijn streek, die hem overtuigde nogmaals naar Jeruzalem te gaan om hem en zijn gezelschap te gidsen. Guido ging erop in. Na dit tweede bezoek werd Wonedulphus ziek. Hij vroeg Guido om zijn dood te melden in Anderlecht en gaf hem zijn gouden ring om te presenteren als bewijs. Na zeven jaar kwam Guido zwaar ziek terug van de bedevaart. Op 12 september 1012 stierf hij te Anderlecht aan dysenterie.

Men ziet op het schilderij van Charles Degroux duidelijk de sociale verschillen: de bourgeois in jas, vest en met das met streng uitzicht en te paard staat tegenover de boeren te paard met hun blauwe kielen. Rechts vinden we boerinnen met witte mutsen zonder vleugels en met kapmantels. Opvallend zijn de rode omslagdoek met sterretjes en de zeer kleurrijke omslagdoeken. Het kind draagt een wit mutsje, een gekleurde omslagdoek, rok en voorschoot. De mannen dragen stoffen afhangende mutsen.

De bedevaarttaferelen gaven volgens sommigen de onwetendheid weer van het bijgelovige volk⁽⁹⁾.

De twee bedevaartschilderijen (Anderlecht en Diegem) werden tentoon gesteld op het Salon van Brussel in 1857. De Belgische staat kocht de bedevaart van Anderlecht.

Afbeelding 4

5. 'De bedevaart van Diegem' uit 1857

Diegem is een deelgemeente van Machelen in Vlaams-Brabant. Het was een bedevaartsoord ter ere van Sint-Cornelius. Deze werd er vereerd tegen kinderstuipen, vallende ziekte en veeziekten. De Sint-Corneliuskerk kreeg later de titel van Sint-Catharinakerk onder druk van de Diegemse kasteelvrouw Catharina Oudart. Diegem was de enige grote bedevaartplaats in Midden-Brabant⁽¹⁰⁾. De processie of de 'Grote Begankenis van Sint-Cornelius' had jaarlijks plaats op Paasmaandag. Het schilderij van Charles Degroux gaf de bedevaarders in de richting van het kerkportaal weer. Links vinden we de beter geklede parochianen, de rijke dorpingen. Rechts vinden we een man met een 'kabaa' of cape. Rechts hebben we een vrouw met een witte muts zonder vleugels. Opvallend is ook de man met de blauwe kiel en de kalbas gebonden op de rug. Hij heeft een kaars in de hand. Aan de ingang van de kerk bij de kaarsenhouder vinden we een vrouw met een rode neusdoek en een vrouw met een witte muts zonder vleugels, een jak en rok. Links valt ook de hondenkar op.

Het schilderij bevindt zich in het Musée des Beaux-Arts te Doornik⁽¹¹⁾.

Afbeelding 5

Afbeelding 6

Afbeelding 7

6. 'Het dankgebed' uit 1861

De compositie 'Het dankgebed' van Charles Degroux herinnert ons aan Het Laatste Avondmaal. Ook de invloed van het Angelus van Millet is merkbaar. De boer met vest en ondervest (kamezool) bad voor. De boerin droeg de witte muts en de Kasmiersjaal. De zoon met een korte kiel zit met de rug naar ons gericht. De dochters droegen een hoofddoek⁽¹²⁾.

7. 'Terugkeer van de loteling'

De vrouw op het schilderij van Charles Degroux droeg een witte muts zonder vleugels⁽¹³⁾.

8. 'Tussen het koren' of 'De Verliefden'

De verliefde vrouw op het schilderij van Charles Degroux droeg de witte muts zonder vleugels, de omslagdoek, een rok en een voorschoot in vierkantjes gestreken⁽¹⁴⁾.

Afbeelding 8

9. 'Biddende man'

'Biddende man' van Charles Degroux was een studie uit 1857. De man droeg een blauwe kiel met omgeslagen boord en de culotte of kniebroek⁽¹⁵⁾.

10. 'De kus op de reliekhouders'

Op dit schilderij van Charles De Coster vinden we een vrouw met een witte muts zonder vleugels.

Afbeelding 9

Besluit

Charles Degroux is de kunstschilder die zeker in Vlaams-Brabant voor de meeste inspiratie zorgde bij de reconstructie van klederdrachten voor volksdansgroepen. Vooral zijn bedevaartschilderijen (Anderlecht en Diegem) worden in dat kader gebruikt. Ze geven een beeld van de streekdracht rond 1850, dus in de kleurrijke periode.

Noten

- (1) Met dank voor de informatie aan Johnny Vercammen van 'Pippezijpe' uit Dilbeek.
- (2) J.M.DUVOSQUEL. De familie van Charles Degroux, van legende tot werkelijkheid - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 13-20.
- (3) J.DE WILDE. Charles Degroux 1825-1870: leven en werk - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 21-32.
- (4) J.P.VANHOVE. Het realisme in de schilderkunst van de 19de eeuw in Frankrijk en België - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995
- (5) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van Zaventem, de industriegemeente van Midden-Brabant. Zaventem, 1981, p. 619-621.
- (6) J.DEWILDE en J.M. DUVOSQUEL. Proeve van een beredeneerde catalogus - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 90.
- (7) D.STARK. Charles Degroux en het sociaal realisme in de Belgische schilderkunst - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 41.
- (8) H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Gent, 1994, p. 99, p.151.
- (9) H.TODTS. Charles Degroux en het miserabilisme: een kwestie van smaak? - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 10.
- (10) H.VANNOPPEN. Nieuws uit het Erfgoedhuis en uit Midden-Brabant (3. Avonduitstap naar Diegem-centrum op donderdag 6 augustus 2015)-Curtenberg 2016, nr. 3, p. 90-91.
J.E. DAVIDTS. De kerk van Diegem, 1963.
- (11) J.DEWILDE en J.M. DUVOSQUEL. Proeve van een beredeneerde catalogus - in Charles Degroux en het realisme (1825-1870). Uitgave Gemeentekrediet, 1995, p. 111.
- (12) Idem, p. 107.
- (13) Idem, p. 99.
- (14) Idem, p. 108.
- (15) Idem, p. 110.

Afbeeldingen

1. Sophie Vandewynckele (1795-1862) op haar doodsbed door haar zoon Charles Degroux
2. Kunstschilder Charles Degroux in 1865
3. 'De Aalmoes' of 'De Arme Kinderen' door Charles Degroux
4. 'De bedevaart naar Anderlecht' uit 1857 door Charles Degroux
5. 'De bedevaart naar Diegem' uit 1857 door Charles Degroux
6. Detail van 'De bedevaart naar Diegem'
7. 'Het Dankgebed' uit 1861 door Charles Degroux
8. 'Tussen het koren' of 'De verliefden' door Charles Degroux
9. 'Biddende Man' ca. 1857 door Charles Degroux

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten, ...

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

INTERVIEW

Op bezoek bij Geert Pauwels 1945-2020 - Driekwart eeuw volkskunst in Leuven Reuzegom, Gilde van Sinte-Barbelen Anno 1488...

Een weekdag half mei. We zijn op bezoek bij Geert Pauwels, dansleider bij Reuzegom. Geert woont in Walsbets, een kleine gemeente in de uithoek van het Hageland, op de grens met Haspengouw en Wallonië. Vroeger noemde het dorpje Walsbeche. Bets komt van het oude Germaanse 'baki': beek. 'Wals' wijst op de nabijheid van de taalgrens.

Voor de bloeiende fruitbomen is het iets te laat. En van de bloemen in zijn hof kunnen we ook niet genieten. Corona zorgde ervoor dat het een virtueel bezoek werd. Het werd een boeiend gesprek. Maar voor het koffietje of het wijntje samen moesten we passen...

Hoe het allemaal begon...

Eigenlijk begint dit verhaal heel wat vroeger. In de jaren dertig van vorige eeuw, in Sint-Jacob, het buitenbeentje van de Leuvense parochies. Hier heerst dan nog de volkse sfeer van de negentiende eeuw: analfabetisme, pendelarbeid, woningnood,... de mensen leven er op straat, klikken aan elkaar. Iedereen kent iedereen. Er bloeit een scoutsgroep, de fameuze 'vierde van Leuven', de Roelandstam. Ze is bekend voor haar zang- en kampvuurspelen, niet alleen in Leuven en Vlaanderen, zelfs internationaal... in Nederland. 'Help de mensen zich ontwikkelen', dat is het credo van de jongeren.

Dan breekt echter de oorlog uit. Vier jaren 'lockdown'. Tot 1945. Dan wordt België bevrijd. De vroegere jeugdvrienden vinden mekaar terug. Dree Pauwels vertelt het als volgt in het boek 'Reuzegom 50 jaar, een kroniek.'

'Nu waren er andere buitenlandse soldaten die in de Leuvense straten patrouilleerden. Zij schonken eetwaren en sigaretten, legden vriendschapsbanden in de families en schoven later verder naar de frontlinies. Opjagende muziek en vele amoureuze taferelen in de straten waren er de oorzaak van dat de moraal zeer laag stond. De Vlaamse Toeristenbond (V.T.B.) reageerde tegen die toestand door de inrichting van cultuuravonden en natuurwandelingen. Op zo'n lentewandeling in het Zoniënwoud kwamen enkele Leuvense jongeren op het idee een wandelclub op te richten, die ook volksdansen zou inoefenen om een hechte vriendschapsband te vormen. Als naam van de club werd Tijl Uilenspiegel gekozen.

Een eerste activiteit was de Lentetocht naar het Kasteel van Horst in Sint-Pieters-Rode op 8 april 1945. Op die tocht werd zelfs een Engelse contradans aangeleerd.

Met succes werd er propaganda gevoerd in de bestaande jeugdverenigingen en in de maand mei was het aantal leden tot boven de veertig gestegen...

... Een rondvraag bij de leden toonde ons de behoefte om de verbondenheid met Leuven te benadrukken en daarom werd de naam van de groep in Reuzegom veranderd. De melodie van het Reuzenlied wordt nu nog altijd regelmatig door de beiaard gespeeld...

Reuzegom was geboren. In september van dat eerste jaar werden er al speelscharen voor volksdansen, volkszang, volksmuziek, vlaggespel en volksfeesten opgericht. Leden van die speelscharen gingen naast hun oefeningen in Reuzegom ook volkskunst aanleren in andere groepen en gemeenten.

Merkwaardig toch dat de groep toen reeds belang hechtte aan samenwerking en uitwisseling. Nog altijd, en dit thema kwam spontaan en uitgebreid aan bod tijdens het gesprek.

1945: Oogstfeest in Attenhoven en Meiboomplanting in het kasteel van Horst

Fier op ons Vlaams patrimonium

Merkwaardig ook is dat Reuzegom van bij de start al koos voor het beoefenen van volksdansen van eigen bodem. De eerste jaren was het streekeigen repertorium echter beperkt. Er bestond weinig documentatie over.

Buiten de gilden waren volksdansen niet zo populair als in Duitsland, Engeland of de Scandinavische landen. Toch werd bij het eerste buitenlandse optreden in 1958 in Beverwijk in Nederland reeds een eigen Vlaams programma gegeven met o.m. de Molenmazurka. De definitieve omschakeling naar een Vlaams optreden kwam er tijdens de Wereldtentoonstelling van 1958 op de Heizel. Dree Pauwels had nogal 'wat vingertjes in de landbouwpap te brokken'. Zo kon Reuzegom op het podium van het paviljoen van landbouw optreden. De groep verbaasde iedereen: met een programma van uitsluitend Vlaamse volksdansen. Een primeur voor die tijd!

Dit optreden zag er als volgt uit, met de aankondigingen erbij:

1. Reuzendans, rondedans op de middeleeuwse muziek van het Reuzenlied, ontleend aan de kerkgang 'Conditor'. Eigen dansje van Reuzegom, samengesteld met figuren ontleend aan de oude contradansen.
2. Draaiende winden, een meisjesdans uit Merksplas, opgetekend door Jefke Adriaenssens.
3. Zeg, kwezelke wilde jij dansen? Meerstemmige zang volgens Fl. Van Duyse in 'het oude Nederlandsche lied', op tekst en wijze van Willems, meerstemmige bewerking door Arthur Meulemans.
4. Bezemdans, mannendans afkomstig als heiluizersdans uit Achtel.
5. Vlaggespel, met genuanceerd roffelen op trommen worden in grote lijnen de figuren uit het vendelzwaaien van de Brechtse reeks weergegeven. Het vlaggespel was reeds in de 17de eeuw een der hoofdmomenten in de rederijkerswedstrijden.
6. Kegelaar, dans opgetekend te Diest, waar deze nog regelmatig uitgevoerd wordt door de Leliekamer.
7. Molenmazurka, Kempische dans, vroeger uitgevoerd ter gelegenheid van het oogstfeest, waarbij eer vreugde heerst omdat na de oogst de molen het voedsel klaar maakt voor het volgende jaar.

U leest het inderdaad goed: het programma opende met een eigen creatie van Dree Pauwels. Wie Dree gekend heeft, zal dit moeilijk kunnen geloven... Hij wou echter met dit dansje de verbondenheid met Leuven beklemtonen. Inderdaad, om het kwartier galmt dit liedje vanuit de beiaard van de universiteitsbibliotheek over de stad. Aan deze dans is er een speciale anekdote verbonden. Ik was er in 1967 bij toen die werd vertoond op het festival van Sidmouth. Wegens plaatsgebrek op het podium vielen er op het allerlaatste moment twee paren af. Met deze 'bezetting' had Reuzegom hem nog nooit gedanst. En het was eraan te zien: de dans eindigde in totale verwarring! Vanaf toen is hij, bij mijn weten, nooit meer vertoond en gedanst door Reuzegom.

Draaiende Winden op de Expo

Na het succes op de Expo koos de groep resoluut en definitief voor de instandhouding en verspreiding van de Vlaamse volkskunst. En dat is tot vandaag altijd zo gebleven. De oprichting van het Vlaams Dansarchief in 1964 was voor de groep een zegen. Het programma kon uitgebreid worden. Dree Pauwels nam zelf actief deel aan het opzoeken en noteren van de dansen uit Diest. Hij bracht deze dansen mee naar Leuven. Ook de andere dansen die het Dansarchief uitgegeven had, leerde hij systematisch aan de groep. Onverwachts was er keuze te

Reuzegom in Sidmouth

Reuzegom in de jaren 60 van vorige eeuw

over! Dansen genoeg om mee uit te pakken in het buitenland! Europa, Azië en Afrika maakten zo meer dan zestig jaar geleden kennis met onze volkskunst.

Ging men dan al dadelijk experimenteren met nieuwe creaties? “Nee. Dat gebeurde geleidelijk”, zegt Geert. “Rond de eeuwwisseling vonden we dansen zoals ‘Onder de linde’ en de ‘Wasvrouwendans’ te vooruitstrevend. Reuzegom bleef de echt traditionele Vlaamse danspassen en muziek trouw. Een nieuwe creatie werd steeds gedanst op bestaande traditionele Vlaamse wijsjes. De dans ‘Kom Karline’ wordt gedanst op ‘Kom Karline’ en de ‘Polka van Kortenberg’ op de ‘Polka van Kortenberg’. Het is pas heel recent en na heel wat discussies dat er nieuw gecreëerde muziek gebruikt wordt.”

Dansen en vendelen bij Reuzegom

Een constante in de lange geschiedenis van Reuzegom is natuurlijk de dansleiding. Maar al van in het begin was er meer dan één dansleider. Dree leerde de dansen wel aan, maar voor de afwerking kreeg hij de hulp van zijn echtgenote Luce. De volgende in de rij was dochter Hilde die samenwerkte met Wim Kaptein. Wanneer Hilde voorzitter werd in 1995, nam Geert de fakkel over. Maar ook hij had steeds hulp: Katty Giddelo, Nico Roose en recent ook Joost Van Slambrouck ... Dat was in de periode dat de Vlaamse Volkskunstgemeenschap (VVG) de meerjarige cursussen ‘dansleider’ inrichtte. Vanaf dan had Reuzegom steeds verschillende gediplomeerde dansleiders, een luxe. Vijfentwintig jaar is Geert nu dansleider. Ook een lustrum! En meer dan één bloemeke waard!

Geert had er dan al een lange periode bij Reuzegom op zitten: Een officiële (vóór zijn zestiende) en een officiële (vanaf zijn zestiende). Zo ging dat in de jaren negentig. Dansen mocht pas vanaf zestien. Zestien jaar oud... een speciale mijlpaal toch in een jongerenleven. Martine Bijl zong daar een mooi liedje over: ‘Ik was zestien en het leven leek mij heus nog niet zo kwaad. ‘k Had een hart om weg te geven. Ik was heerlijk vier kwadraat.’

Een officiële periode? Zoals verschillende jongeren van zijn generatie bij Reuzegom ‘moest’ Geert met zijn ouders, grootouders en tante mee naar optredens, stoeten, festivals... Katty, Tineke, Filip, Els, Mieke, Nele, Marleen, Pieter... zij kregen dan allemaal een mooie aangepaste kledij mee en leerden zo al kijkend, luisterend en dansend de verschillende melodieën en ritmes. Op hun zestiende waren ze allemaal perfect voorbereid om direct met de groten mee te dansen.

Deze jongeren zijn een mooi voorbeeld van de rekrutering zoals die bij Reuzegom gebeurde. De groep heeft in de loop van zijn lange geschiedenis nooit een speciale actie moeten voeren om aan ledenwerving te doen. Periodes van ‘zeven vette’ wisselden wel af met ‘zeven magere’ jaren maar de familie- en vriendenkring zorgden steeds voor continuïteit in de groep. De Leuvense Paasfeesten zorgden meestal wel voor enkele nieuwsgierigen die ‘eens kwamen kijken’. Sommigen bleven, bij anderen bleef het niet duren. Mensen vragen zich ook af of Reuzegom rekruteerde uit de studentenwereld. Dat gebeurde vroeger nooit. In 1945 werd er immers in de schoot van het KVHV (Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond) ook een volksdansgroep opgericht: De Kegelaar. Deze groep bleef actief tot in de jaren tachtig en stopte er dan mee. Beide groepen apprecieerden mekaar, maar ‘Reuzegom was voor de Leuvenaars’ en ‘de Kegelaar voor de studenten.’ En wanneer Reuzegom op reis vertrok naar een buitenlands festival gebeurde het al wel eens dat er beroep gedaan werd op de Kegelaar om de laatste plaatsen in te vullen. Ook wanneer de studentengroep er mee stopte, rekruteerde men nooit actief aan de universiteit. Als er al eens een student kwam dansen, was dat gewoonlijk iemand van een andere volksdansgroep die in Leuven op kot zat en dan kwam dansen zolang zijn Leuvense periode duurde. Of er bleef hangen...

Naast dansen steekt Reuzegom ook veel energie in ‘vendelzwaaien’. Ook dit behoort tot onze Vlaamse cultuur. De geschiedenis ervan gaat terug tot in de middeleeuwen, toen banierdragers en vendelzwaaiers de legers vergezelden om samen met de trommelaars de vijand te imponeren en de eigen manschappen op te zwepen. Deze militaire functie is nu verdwenen, maar spreekt toch nog tot de verbeelding van de toeschouwers.

Op het einde van de zestiger jaren drong het Vlaams Vendelarchief er sterk op aan terug te grijpen naar de rijke Vlaamse schat van wapenschilden en heraldische figuren. Reuzegom nam dan de Leuvense omgeving onder de loupe en vond een reeks authentieke wapenschilden van de ‘Zeven Geslachten van Leuven’. Het vierde in 1980 zijn vijfendertigste verjaardag met deze vlaggen.

Vendelen met moderne motieven

Vendelen voor Dree en Luce

Er wordt niet alleen gevendeld in stoeten en optredens. Ik denk zo aan de huwelijken binnen Reuzegom. Dan wordt het vendel over het hoofd van de jonggehuwden gezwaaid. Nadien worden ze uitgenodigd om over de opengespreide vlag te treden. Een van de ontroerendste optredens voor de vendeliers was te mogen vendelen voor Dree en Luce in de kerk van Sint-Jacob ter gelegenheid van hun gouden huwelijksfeest. Dit gebeurde met een nieuwe zelfgemaakte reeks op muziek speciaal geschreven voor Dree door Pater Backeljauw. De reeks werd gecreëerd door Gery Barbier en Herwig Vandeveld. Zo zetten zij de evolutie binnen de Vlaamse volkskunstwereld om naast de traditionele vendelreeksen ook nieuwe reeksen te creëren bij Reuzegom in.

Dree en zijn 'fleuke'

Bij dansen hoort muziek, liefst live. En hier behoort Reuzegom tot de geluksvogels. Meer dan 50 jaren waren Dree en zijn blokfluit 'het' merkteken van Reuzegom. Onafscheidelijk, dat waren ze! Ik ben er zelfs heilig van overtuigd dat de blokfluit een stiekem plaatsje had in zijn wagen. Voor het geval hij tijdens zijn inspectietochten voor 'den afzet van landbouw' op bezoek moest bij iemand die nog oude dansen kende.

Maar Dree en zijn blokfluit waren niet alleen. Daar hoorde steeds een trekzak of accordeon bij, of een viool, bas, fijfer, dwarsfluit, doedelzak, vlieren, slagwerk... een mooie variatie zowel in bezetting als in leeftijd. Af en toe moest er al eens een bevriend muzikant inspringen omdat de eigen accordeonist geen vakantie kon nemen voor een reis naar het buitenland.

Ook nu worden de dansers tijdens de wekelijkse repetities nog begeleid door eigen muzikanten. Alhoewel. Enkele muzikanten vroegen om af en toe ook eens mee te dansen. Ze wilden al eens een afwisseling met de soms saaie herhalingen van steeds dezelfde muziekskes... Vanaf nu is de afspraak: per maand twee

woensdagen spelen, twee woensdagen dansen, tenzij er een optreden voor de deur staat.

De Paasfeesten in 1991 hadden een speciale betekenis voor het Reuzegomorkest. Het kreeg een eigen kledij, gebaseerd op de zondagse kledij van de bevolking rond 1900. Vooral de meisjes trokken de aandacht. Hun kleed was zwart, de feestkleur. Hun hoofddeksel was een 'Brabants kappeke' dat in de streek rond Diest ook nog in de twintigste eeuw gedragen werd. De mannen droegen een donkere strepenbroek, een ditohemd zonder boord, en een gilet.

Tot dan toe was de kledij voor dansers en muzikanten op dezelfde principes gebaseerd. Vooral Dree's echtgenote, Luce, had hiervoor opzoeken gedaan. Op de eerste verdieping van het stadhuis in Leuven stootte ze op een schilderij van een druk Leuvense straatbeeld. Heren in werkkledij, dames met gekleurde rokken, een kapmantel... dit werd de Reuzegom kledij voor optredens, stoeten... voor vele jaren.

We worden deftige burgers

In 1987 vond de 'gilderaad' van Reuzegom dat het stilaan tijd werd voor een nieuwe kledij. De gilderaad? Zo mag het bestuur van Reuzegom zich noemen. In 1958 gaf het Leuvense stadsbestuur immers de toelating 'Gilde van Sinte Barbelen A°1488' aan zijn naam toe te voegen. Dit was een van de oude Leuvense kruisbooggilden. De stad toonde hiermee niet alleen zijn waardering voor het geleverde werk, maar gaf hiermee tevens de opdracht om een eeuwenoude traditie in leven te houden. Reuzegom werd zo ook een

Zo kenden de Leuvenaars Reuzegom en Dree Pauwels

schuttersgilde en het kruisboogschieten werd vanaf dan ook een van de traditionele reuzegomactiviteiten. In het vooruitzicht van de viering van 500 jaar Sinte Barbelen in 1988 ging men op zoek naar echt iets feestelijks uit de 19de eeuw.

Met niet meer dan een oude redingot van één van de dansers en een patroon voor een belle-époque baljurk ging men aan het werk. Sommige leden hadden goede relaties - o zo belangrijk - met de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. Zo geraakten ze in de 'kelders' waar de collectie kleding en textiel reeds jaren achter slot en grendel zat. Er werd gekeurd, geschreven en getekend, gepraat, gediscuteerd. De beslissing werd genomen: de mannen gaan een halflange zwarte slipjas dragen, een donkere gestreepte broek en een halfhoge grijze buishoed. Om dit donkere geheel op te vrolijken kwam er bij het hemd met grote strik en een schitterende gilet met veel gouden naaiwerk. Een set blinkende (manchet)knopen, een opvallende zakhorloge (met ketting) of een "antieke" wandelstok maakten deze 'dandy's' compleet.

De dames zouden voortaan pronken met een brede hoepelrok (ca. 4 meter) in (namaak) brokaat, fluweel en zijde, en een strak jakje met lange aansluitende mouwen in dezelfde stof. Alles werd afgewerkt met de nodige kanten versieringen en een schattig hoedje met linten. Als attributen een bijpassend tasje, delicate handschoenen of een frivole parasol, en natuurlijk een onderrok met hoepels en een onderbroek met lange pijpen.

Zelf streekkledij maken

Maar de jongere leden in de Algemene Vergadering wilden meer. Een nieuwe historisch verantwoorde kledij (uit de eerste helft van de 19de eeuw) past volledig in het streven naar kwaliteitsverbetering van de groep. Een kleurrijke, frisse klederdracht, dat is het beeld en het imago dat na een optreden bij de toeschouwers blijft hangen. Weg dus met de uniforme kledij, helemaal geen correcte weergave van het Vlaamse volksleven uit de vorige eeuw.

Er werd een werkgroep 'kledij' opgericht die in de periode 1997 - 2000 heel wat onderzoek verrichte. Musea en bibliotheken werden bezocht. Zij zorgden voor een massa beeldmateriaal van tekeningen en schilderijen. En het resultaat stemde overeen met wat we dachten: er was inderdaad helemaal geen uniformiteit. Net zoals nu waren er toen grote verschillen in stoffen, kleuren, types hoofddeksels... En: de streekdrachten waren veel kleurrijker dan we allemaal dachten.

Dan was de beslissing snel genomen: Reuzegom koos er doelbewust voor elk lid zelf zijn kledij te laten samenstellen en te (laten) maken aan de hand van het teruggevonden beeldmateriaal. Op het resultaat mag men fier zijn: elk kledingstuk is uniek en met de hand gemaakt door de leden.

Op het IVV-symposium van 30 november 2019 over kledij werd er vastgesteld dat bij alle groepen de goodwill er wel was voor een verantwoorde kledij, maar dat de techniciteit om ze te maken op heel wat moeilijkheden stootte. Hierop komt een verrassend antwoord van Geert: "Ik vind dat een heel rare opmerking, want er zijn maar twee echt moeilijke stukken om te maken: de vrouwenjak en de herenbroek. Voor de andere onderdelen moet men alleen maar de juiste patronen en de juiste stoffen hebben."

Bij het maken van de nieuwe kledij had Reuzegom een sportzaal afgehuurd waarin naaidagen, geleid door dames van de groep, georganiseerd werden. Elk lid kon er onder begeleiding zijn eigen kledij maken. Wie hiervoor geen interesse of tijd had kon natuurlijk naar een naaister. Sommige leden hebben toen zelfs voor het eerst van dichtbij een naaimachine gezien. Ze hadden zeker nog nooit een kleed gemaakt. Wie er bij was, denkt nog altijd met plezier terug aan die dagen. En of onze dames er fier op zijn. Geert schrijft in 'Van hoed tot ondergoed' het grootste bewijs hiervan: 'het fenomeen dat de kapjes al van de hoofden verdwenen zijn, nog voor de vrouwen goed en wel van het podium zijn, is weg.'

En die mooie muzikantenkledij? Wat gebeurde daarmee? De Brabantse kap wordt nog gebruikt, de kledij zelf niet. De werkgroep vond dat, enkel zwart en grijs, mee het 'einde' van de streekkledij symboliseert. Dat beeld over volkskledij wilde men absoluut vermijden en corrigeren.

Reuzegomorkest

Feestkledij

De naaisters mogen terecht fier zijn op hun werk

Wie wil dit niet blijven dragen?

Brabants kappeke

Voor wat de toekomst betreft: in feite beschikt Reuzegom nu nog altijd over een patronenbibliotheek waaruit nieuwe leden hun keuze kunnen maken.

De kledij blijft eigendom van elk lid. Dit is zeker een voordeel voor een goede behandeling en zorg ervoor. Wat men zelf gemaakt of betaald heeft, schat men echt naar de waarde!

Wanneer iemand de groep verlaat, kan de groep zijn kledij overnemen. Zo beschikt Reuzegom over een voorraad waaruit een nieuw lid kan kiezen in afwachting dat hij of zij een eigen kledij wil.

Maar wat zijn de voorwaarden waaraan elk lid moet voldoen om zijn eigen kledij te maken?

Een volledige vrouwenkledij omvat: leren schoenen of laarzen, katoenen kousen, een lange onderbroek, een onderrok van minimaal 280 cm omtrek, twee bovenrokken van minimaal 360 cm omtrek (in de praktijk meestal 450 cm), een schort, een blouse, een jak, een grote sjaal en een hoofddeksel. Een volledige mannenkledij omvat: leren schoenen, kousen, een broek, een hemd, een gilet, een vest, een kiel en een hoofddeksel.

Voor de volledigheid hoort hier ook nog een woordje over de renaissancekledij.

De kruisboogschutters kozen voor de kledij van de rijkere ambachtslieden uit het begin van de 16de eeuw, tussen de Bourgondische en de Spaanse tijd. De basis voor de reconstructie van de kledij werd gevonden op de schilderijen van de Leuvense stadsschilder Jan Van Rillaer, die met veel zin voor detail de gegoede burgerij van zijn stad afbeeldde.

Dat dacht men toch, tot enkele jaren geleden bleek dat Van Rillaer pas later geboren werd en dat de hem toegeschreven werken geschilderd werden door een andere Leuvenaars: Jan R. Zo tekende Jan Rombouts zijn werken.

'Leuvense schilder van oeuvre beroofd' en 'Jan R. Een renaissancemeester herontdekt' waren sprekende krantentitels.

Leuvenaars nu ...

...en in de 16de eeuw

IVV is een partner die er moet zijn en moet blijven

Vijftientig jaar is Geert nu dansleider van Reuzegom, dertig jaar bij de groep. Via zijn grootouders, ouders, nonkel en tante weet hij natuurlijk ook heel veel over de geschiedenis van de groep. Waarover praat je dan met zo iemand als het niet over de geschiedenis van de groep gaat?

Over de toekomst van de dans? Over de werking en nood van 'overkoepelende' organisaties? Want daarover heeft hij zeker een uitgesproken mening.

Reuzegom is een onafhankelijke groep. Al van sinds zijn oprichting. Maar, onafhankelijk wil niet zeggen dat ze op haar eentje werkt of dat de leden niet elders actief mogen zijn. Grootvader Dree werkte een tijdje mee in het Vlaams Dansarchief, vader Walter in het vendelarchief. Geert zelf was betrokken bij de oprichting van Danspunt en samen met Paul Debelder werkte hij onder redactie van dr. Henri Vannoppen met de Streekdrachtencommissie van het IVV mee aan de uitgifte van 'Van Hoed tot Ondergoed'. Ook de veel te vroeg gestorven Gust Uytterhoeven werkte mee aan de publicatie van 'Het Vliegende Vendel'. Maar dit zijn allemaal individuele engagementen, de groep heeft nooit een echte binding gehad met overkoepelende instanties.

"IVV is een partner die er moet zijn en moet blijven", is zijn stelling. "Reuzegom heeft altijd dankbaar gebruik gemaakt van de publicaties van IVV, zowel op gebied van dansen als van vendelen."

"Dagen waarop de groepen kunnen samenkomen zoals de IVV-studiedagen over kinderdans en kledij zouden elk jaar moeten kunnen georganiseerd worden. Groepen hebben nood aan contacten en uitwisseling. Dit gebeurt nu veel te weinig en slechts occasioneel. Groepen zien mekaar nauwelijks nog optreden en kennen mekaars evoluties niet meer. We hebben nog weinig kans om nieuwe creaties van andere groepen te leren kennen."

Zou dat de reden kunnen zijn dat de overgang van VVKB en VVG naar Danspunt niet verliep zoals verwacht of gepland was?

Geert stelt wel vast dat de jongere generaties van volksdansen gemakkelijker spontaan contact zoeken met jongeren van andere groepen dan hun oudere voorgangers dat vroeger deden.

"En de cursuswerking Geert?" Gert schakelt over naar een ander onderwerp. "VVKB geeft er voor verschillende niveaus. Voor beginners en gevorderden. Danspunt heeft er ook georganiseerd maar de laatste reeks van repertoiredansen heeft men moeten stoppen wegens gebrek aan belangstelling. We hadden plannen gemaakt om meer didactisch materiaal aan te maken met danspassen, meer technische uitbreiding met videobeelden en beeldmateriaal. Hoe kijk je daar tegenaan?"

"Ik denk dat we ze gaan blijven nodig hebben". Geert is absoluut voorstander. "De toestand is voor elke groep echter anders. Misschien is het nu niet nodig, maar binnenkort wel. Zeker wanneer een groep te klein geworden is en aan vervanging van de dansleiding toe is kan dit een nieuwe start betekenen. Een goede opleiding is dan nodig. Zijn de papieren versies dan voldoende of moet er beroep gedaan worden op meer technische hulpmiddelen zoals video- of filmbeelden? Er moet zeker een nieuw evenwicht gezocht worden om de nieuwe technieken en digitaliseren een grotere plaats te geven.

Wie moet ervoor zorgen? Danspunt gaf enkele cursussen maar is er na een tijdje mee gestopt. VVKB geeft wel danscursussen voor beginners en gevorderden. VVG gaf een specifieke opleiding tot dansleider, maar die is weggefallen. Verschillende groepen vallen hier nu in een leeg gat. Dit moet opgevuld worden. Door IVV? Door IVV in samenwerking met VVKB? Lesgevers zijn er voldoende. Er moet een navraag bij de groepen komen of er interesse bestaat en nodig is."

Geert geeft hier een duidelijke boodschap mee. En hij is niet de enige die dat zegt.

En de toekomst?

Geert merkt op dat er in Reuzegom een jongere generatie opgestaan is die haar verantwoordelijkheid opneemt. Alle generaties zijn er vertegenwoordigd, op alle niveaus. Tussen 12 en 77 jaar. Er is geen specifieke jongerenwerking, geen volwassenenwerking, geen senioren groep. Reuzegom is één geheel waarin alles samen gebeurt. Dansen, vendelen, musiceren... Dit geeft hem terecht het gevoel dat de groep zeker nog een generatie verder kan gaan.

Deze mengeling van leeftijden creëert een speciale sfeer. Elke generatie heeft zijn eigen prioriteiten. Iedereen beseft dat er waarschijnlijk wel een evolutie komt. Als men maar niet aan de kern van het standpunt van 75 jaar geleden raakt: Vlaamse dansen.

Die mengeling van prioriteiten betekent een meerwaarde voor de groep, als er twee voorwaarden vervuld zijn. De groep moet democratisch opgebouwd zijn. Op de Algemene Vergadering moet het mogelijk zijn andere dingen te zeggen dan wat het bestuur en de dansleiding wil.

En naast de gewone werking van dansen, vendelen, muziek moet er een familiale werking bestaan, zeer belangrijk voor de instandhouding van de groep. Zo organiseert Reuzegom jaarlijks een familieweekend en een kerstfeest waarop niet alleen de dansers maar ook hun partner en kinderen uitgenodigd worden en waar niet gedanst wordt. Naast deze twee activiteiten kaderen ook de viering van Sinte Barbelen, de Meizang, waarbij naar aloude traditie de jongens bij de meisjes aan de deur meiliedjes komen zingen en Vrouwkedag in dit kader. Vrouwkedag is de dag waarop de vrouwen de broek mogen dragen en de jonggehuwden gevierd worden.

Ook de gewone woensdagavondrepetities zijn voor een deel op het familiale gebaseerd. Van de aanwezigen is ongeveer een kwart niet geïnteresseerd in optredens. Het zijn mensen die wel graag komen dansen, een praatje slaan. Zij worden niet als een vreemde eend beschouwd. Een bijkomend voordeel tijdens de voorbereiding van een optreden is dat zij kunnen inspringen wanneer een lid niet aanwezig is. Een oudere hoeft dan niet altijd te huppelen, maar mag ook stappen en zal er niet kwaad voor aangekeken worden. Als hij maar eens kan meedansen, en meebabbelen en genieten van de sfeer. Van de mooiste hobby die er bestaat!

Johan Lambrechts

VOLKSMUZIEK

Op vredesmissie met Limbrant

Limbrant evolueerde tot een instrumentale folkgroep in 2003. De naam van de groep wijst op de herkomst van zijn muzikanten: Limburg, Brabant en Antwerpen. Naast concerten in Vlaanderen en Wallonië mag Limbrant heel wat uitnodigingen van buitenlandse concertverenigingen op zijn palmares schrijven. Hieronder een aantal indrukwekkende namen zoals: het World Music Institute van New-York, het Weense Konzerthausgesellschaft en de festivals van Saint-Chartier (Frankrijk) en Saltoluokta in Lapland (Zweden). Daarnaast kwamen opvallend veel uitnodigingen uit landen van het Oostblok: Belarus (Minsk en Vitebsk), Armenië (Jerevan), Rusland (Sint-Petersburg) en de Russische deelrepublieken Tsjoevasjië, Mari El en Noord-Ossetië-Alanië.

Hubert Boone, de stichter van Limbrant, waardeerde sterk de gastvrijheid van gastland Oezbekistan, tijdens het Sharq Taronalari festival van 2017 in Samarkand. Er ontstonden persoonlijke vriendschappen die zich concretiseerden in muzikale creaties op de CD 'Vredesduif' die in januari 2020 werd opgenomen.

We herkennen de kleurrijke uitvoering van Vlaamse volksdansmuziek in polkas genoteerd in Hever en Meerbeek, schottisches uit Wezembeek-Oppeem en Eppegem, een mazurka uit Winksele en Varsoviene uit Betekom. Daarnaast beluisteren we volksmuziek die geïnspireerd werd door Oezbekistan. De Waltz Mixchagar is een evocatie van een dorp in de streek Navoi, een industriegebied in Oezbekistan. Hubert creëerde een huwelijksvals voor Mahfuza en een herdersvals voor Nafisa, opgedragen aan deze twee bevriende gidsen uit Oezbekistan en hun familie. Zoufizar was een prinses op de zijderoute. Voor haar creëerde Hubert Boone een kleine wals. Toen aan Nafisa een visum voor een kort bezoek aan België werd geweigerd, schreef Hubert prompt Tears for Nafisa. De CD besluit met een milieuvriendelijke wals van Hubert voor accordeon, getiteld: Tashkent-Paris Express.

De CD bevat 40 minuten heerlijke muziek die zich rustig laten beluisteren. Ideaal om op een zomerse avond weg te dromen met de blik op oneindig. De CD kan bekomen worden via Katia Verheyen (verheyenkatia@gmail.com ; tel. 016 58 59 34). Bij aankopen van de CD kan tevens vrijwillig een gift overgemaakt worden aan een weeshuis in Oezbekistan.

De CD 'Vredesduif' bewijst nog maar eens hoe sterke vriendschapsbanden ontstaan via eenvoudig cultureel engagement, waarbij afstand geen belemmering vormt.

Gert Laekeman

*Je kan de cd aanschaffen bij Folkcorner Den Appel
<https://tsmiske.be/appel/cddetail.asp?id=17867>*

VOLKSVERHALEN

Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts

Yves De Groot

Op 13 april 2020, midden in de coronacrisis, kreeg ik vanwege een bevriende zuster Dominicanes een berichtje uit Praag: "Weet jij iets meer over "Our Lady of Fevers?", Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts. Ik herinnerde mij nog, door mijn studies kunstgeschiedenis in Leuven, de kapel in de Vlamingenstraat. Na twee muisklikken kon ik zuster Daniëla al wat info doorsturen. Ik ken Daniëla al ruim 10 jaar, van toen zij nog als jong meisje danste in de volksdansgroep van Valasske Klobouky in Tsjechië. Na haar studies en haar intrede zijn de contacten gebleven.

Na een slapeloze nacht besloot ik toch wat verder op onderzoek te gaan, opkotten heeft soms zijn voordelen.

Wie is die Onze-Lieve-Vrouw?

Het internet is een mooi feit, zeker als de bibliotheken ontoegankelijk zijn.

In korte tijd vond ik een twintigtal plaatsen waar gebeden wordt(werd) tegen de koorts. Opvallend is dat al deze plekken in het vroegere Nederlandstalige gebied van de Spaanse Nederlanden gelegen zijn van Hasselt tot Roeselare in het huidige Vlaanderen, 4 grensgevallen in Frans-Vlaanderen en enkele net over de Waalse taalgrens.

Maar wie is Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts? Een heiligenbeeld laat zich herkennen door de attributen, de uiterlijke kenmerken: Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Smarten met een hart doorboord door zeven zwaarden, Sint-Jozef met een zaag in de hand en het kind Jezus naast hem, enz... Maar van dit soort Onze-Lieve-Vrouw geen spoor, nergens gegevens over de juiste voorstelling van deze Onze-Lieve-Vrouw. Het ene vereerde beeld is Maria zittend met een volwassen Christuslichaam op haar schoot, een ander stelt haar voor rechtopstaand met Kind op de linkerarm (Halluin), of met Kind op de rechterarm, soms is het een Onze-Lieve-Vrouw van Smarten maar dan zonder zwaarden (Leuven), of Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand (Roeselare). Er is geen éénduidende beeldvorming van deze Lieve Vrouw.

Ook in de religieuze sfeer wordt OLV ter Koorts niet vermeld. In de litanie van Maria wordt nergens verwezen naar aanroeping tegen koorts. De H. Maria van Egypte (5de eeuw?) werd soms wel aanroepen tegen koorts maar haar voorstelling (naakt met lange, bedekkende haren en 3 broden in de hand) strookt niet met het gangbare beeld dat wij hebben van Maria; haar bestaan wordt trouwens eerder 'legendarisch' genoemd.

Maar hoe komt het dat er geen vaste voorstelling is van OLV ter Koorts?

Beeld van Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts van Leuven (Kadoc)

Veldkapel van Meensel-Kiezegem (foto: Kerkfabriek Tielt-Winge)

Ligging

Zoals reeds vermeld liggen de gebedsplaatsen verspreid over, laat ons zeggen, Vlaanderen. Opvallend is wel dat het over kapellen gaat, geen kerken. De kapel van Halluin (Frans Menen) is de enige die de rang van parochiekerk heeft verworven. Naast de kapel van Leuven, zijn alle andere kleine veldkapellen. Ook de kapel van Leuven lag in de middeleeuwen nog buiten de stadsmuren.

Sommige van die veldkapellen, die van Meensel-Kiezegem bijvoorbeeld, liggen werkelijk aan het einde van een veldweg. De meeste zijn door de bebouwing ingehaald en staan nu tussen de huizen, naast een oude boerderij, of aan een oude landbouwweg. Dit stemt tot nadenken. Waarom die afgelegenheid? De stichtingsverhalen van die kapellen brengen enige opheldering. In Meensel-Kiezegem is een boer, in 1655, het land aan het ploegen. Bij die werkzaamheden vindt hij in een voor een Mariabeeld in klei. Hij brengt het beeld naar huis... maar de volgende dag ligt het terug op het veld. Mirakel! Hier moet een kapel gebouwd worden! In

Oorbeek bij Tienen, vindt men een Mariabeeld aan een eik naast een bron. In Leuven hing het beeld in een boom in de Vlamingenstraat. Ooit werd het beeld in de 15de eeuw bijna 'gestolen' door dronken studenten, maar plots woog het houten beeldje zo zwaar dat het niet te verplaatsen was. In Malle spreekt men van de kapel aan Drieboomkensberg, zijnde drie lorken, in Hasselt werd de kapel omgeven door drie wilgen, in Wingene tussen linden en ook in Sint-Katelijne-Waver staat de kapel naast een linde. Voor zover het nog is terug te vinden spelen bomen blijkbaar een belangrijke rol. Nu moeten we even terug in de tijd, ver terug.

De Kelten en later ook de Germanen aanbaden heilige bomen, heilige wouden. Bij de verovering van onze streken door de Romeinen werden die bidplaatsen overgenomen in de Romeinse cultus. Thor, zoon van oppergod Wodan wordt vervangen door Mars, zoon van oppergod Jupiter. Ondertussen worden onze gebieden bewoond door Germanen die dezelfde plaatsen en bomen vereren. In de 8e eeuw worden onze streken gekerstend voornamelijk door Ierse missionarissen: Willibrordus, Servatius, Wilfridus, Bonifatius... Als Keltische afstammelingen kenden zij die oude cultusgebruiken zeer goed. Net zoals de Romeinen gedaan hebben, worden de eredienstplaatsen nu gekerstend. Aan de heilige eiken worden kapelletjes gehangen, de heilige bronnen worden plaatsen waar christelijke heiligen wonderen hadden verricht. Zo heeft studie uitgewezen dat de zwarte Madonna's in Europa gevestigd werden op plaatsen waar Kelten en Germanen een eredienst hielden voor godin Aarde, die bruin was van huidskleur. Denk ook eens aan de vele boskapellen waarvan Jezus-Eik wel een schoolvoorbeeld is.

Is hier hetzelfde gebeurd? Als we dit aannemen, en alles wijst wel in die richting, dan is niet de vereerde heilige van belang, maar wel de plaats, de ligging in het landschap. Dit verklaart ook waarom er geen éénduidige Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts is, het beeld is immers bijkomstig.

Als de ligging in een breder kader wordt beschouwd komen we tot die Spaanse Nederlanden in de 17de eeuw. Onze omliggende landen kennen die verering niet. En Spanje? Nee, ook Spanje niet. Voor de Noordelijke Nederlanden en Noord-Duitsland is dat normaal: zij werden protestants door de 16de eeuwse godsdienstoorlogen. Enkel in Overasselt (NL) staat nog een verwijzing naast de ruïne van een 15de eeuwse kapel. Zou er dan iets anders spelen?

Eredienst

Een rondje langs de kapelletjes toont een eigenaardigheid. Bij vele kapellen hangen 'vodden' geknoopt aan de tralies of in de bijhorende bomen. Wat heeft dat te betekenen? Koorts was een rare ziekte, het kwam en het ging, maar hoe en waarom dat was gissen. De ene ging er aan ten onder, de ander genas. Ook hier komt men tot een oeroud gebruik: de koorts werd afgebonden. Met een vod of een kledingstuk van de zieke werd het koortszweet afgeveegd. Deze doek werd dan naar de Koortskapel gebracht. Eerst werd een offer gebracht: een muntje in de

offerblok, een kaars, een bos veldbloemen. Dan werd de doek rond het hekken of een tak van de boom gebonden waarna men vlug moest weglopen om de koorts achter zich te laten. Dit staat in tegenstelling tot het kerkelijke gebruik van de 'ex voto'. Bedevaarplaatsen kennen het wel: een paar krukken, een wassen been, een houten pop, een danktegel... opgehangen als dank na de genezing. Ook dit gebruik gaat samen met een geldoffer, een dankmis, een geschenk voor de gebedsplaats.

De kapel in Hasselt, aan de Luikersteenweg, wordt ook de 'Voddenkapel' genoemd. Dit gaf stof tot nadenken. Zoekwerk bracht bij dat het gebruik van vodden algemeen was. Maar dieper in Wallonië staan voddenbomen, zonder kapel. In Herchies, in Stambrughes en vele andere plaatsen. Soms is het een oude vermolmde stam die dienst doet, tot op vandaag!

Dan maar verder zoeken naar voddenbomen. In Picardië en Noord-Frankrijk staan er nog verschillende: Hasnon, Wignehies, Morcamp... Maar heel veel vindplaatsen voor voddenbomen zijn er in Bretagne, Wales, Cornwall en Schotland... de oeroude Keltische gebieden. In de Brits/Keltische gebieden gaat het dikwijls om een bron, een Cloothie Well. Een doek wordt in het water gelegd, de zieke wordt hiermee gewassen waarna de vod in de naaste boom wordt gehangen. De kwalen blijven in de vod achter. Dergelijke bronnen vindt men ook bij ons maar ook nog enkele in Duitsland: Böffink in het Zwarte Woud en Leutstetten in Beieren, een Lumpenquelle. De

"Kurskapellegie" van Roeselare. Ingehaald door bebouwing en vernieuwd en verplaatst (foto: Geert Depondt)

hoogtepunten voor de verering in de Keltische streken zijn verbonden aan feestelijke data: Imbolg (1 februari), Beltane (1 mei), Lughnasadh (1 augustus) en Samhain (1 november). Bij ons is de eredienst zodanig gekerstend dat de verering het hele jaar door plaats heeft.

Waarom plaatst deze eredienst zich in de Spaanse Nederlanden?

Van Tacitus, de Romeinse geschiedschrijver, weten wij dat hier Kelten en Germanen zowat door elkaar woonden. Ook is het Tacitus die ons de pap in de mond geeft met zijn beschrijving van het romeiniseren van die Keltische ereplaatsen. In de middeleeuwen wordt er weinig over gesproken of geschreven, enkel de kapel van Leuven is belangrijk. Leuven als universiteitsstad had toen al een internationale uitstraling. De andere kapelletjes liggen verspreid in de velden.

Dat het een volksgeloof is, staat buiten kijf. Meer zelfs, de cultus is zuiver bijgeloof. Maar de Kerk liet begaan: het waren Mariabeeldjes en de mensen geloofden. In de 17de eeuw, na de godsdienstoorlogen en het verdrijven van het protestantisme, was de Kerk blijkbaar gelukkig met elke vorm van geloof. De Beeldenstorm had veel stuk gemaakt. Verschillende van deze kapellen werden heropgebouwd in de 17de eeuw: Oorbeek 1652, Liezele 1643, Roeselare vermeld in 1639... Maar er speelt meer. Na die periode van oorlog was er, tijdens het bewind van Albrecht en Isabella, vrede in de Nederlanden: de Vrede van Vervins met Frankrijk in 1598. Daarna kwam, van 1609 tot 1621, het Twaalfjarig Bestand met Spanje. Aartshertog Albrecht en echtgenote Isabella waren heel godsvruchtig, vooral ten aanzien van Maria. Zij bouwden Scherpenheuvel, begunstigten vele bedevaartsoorden, lieten kerken bouwen (o.a. Carolus Borromeus in Antwerpen) en brachten ook voorspoed voor de bevolking.

Maar na die 12-jarige vrede herbegon de oorlog met Spanje. De bevolking leed, kende honger en werd geteisterd door de pest (1646-1648). Pest is koorts! De boeren namen hun toevlucht tot alles wat maar kon helpen tegen die ziekte en het gebruik van de voddencultus kreeg een tweede leven.

Het geloof in de kracht van Maria vermengd met een oeroud cultusgebruik, maakt het geheel zo merkwaardig.

En nu?

Vandaag is dit gebruik bijna uitgestorven in Vlaanderen. Wij geloven niet meer in heilige bomen en wonderbaarlijke bronnen. Deze zijn vervangen door moderne medicijnmannen met pilletjes en zalfjes en spuitjes. En toch... Naast Sinterklaas die al eens een tutje meeneemt en de tandenfee die langskomt, blijven er voddendomen bestaan. Meer zelfs, er komen er bij. In bepaalde steden, zowel bij ons als bijvoorbeeld in Duitsland, ontstaan er spontaan lompenbomen in de stadsparken. Kopenhagen heeft zelfs een ware "tuttenboom".

Enkele jaren geleden ontstond in Parijs een nieuw gebruik: verliefde koppeltjes schreven hun namen op een hangslot en klonken het vast aan een brug. Een brug, teken van de eeuwige verbinding tussen twee oevers, wordt drager van het verbond van hun eeuwige liefde. Het succes was overweldigend. In juni 2015 werd 45 ton aan hangsloten verwijderd van de Parijse bruggen! Ook hier in Ninove hangen er hangsloten aan de voetgangersbrug over de Dender.

Neen, het oeroude volksgeloof verdwijnt niet, het zit in onze genen.

Met dank aan Zuster Daniëla uit Valasske Klobouky (CZ) en aan diaken Luc Claeys en de kerkfabriek van de parochie Donatus in Tielt-Winge die mij door hun begeestering hebben aangezet tot dit schrijven.

Bronnen

Bronvermelding van het internet is niet altijd vanzelfsprekend, vaak ontbreken van schrijver en/of datum.

Inventaris van het Erfgoed in Vlaanderen, voor de ligging en enkele foto's van de betreffende kapellen.

Paroisse Notre-Dame des Fièvres, Halluin.

E. Van Even, Louvain dans le passé et dans le présent, Leuven, 1895.

J. Huynen, L'énigme des Vierges Noires, Parijs 1972.

Y. De Groote, Het genadebeeld van Onze-Lieve-Vrouw van Halle, proefschrift, Leuven, 1979.

G. Hoornaert, Mariadevotie in en rond het Roeselaarse, in Rollarius, jg 34, nr 1, 2005.

R. Hermans, Koorts op het Vleminckxveld, Leuven, 2015.

Gaillefontaine. Que fait cette chapelle à loques au bord de la route, actu.fr, 17 september 2017.

Nord Découverte: le Calvaire à loques de Steene, 17 oktober 2019.

Kapellen in Vlaanderen: Wingene, Roeselare, Dikkelvenne, Grembergen, Liezele, Malle, Hasselt, Oorbeek, Meensel-Kiezegem, Herent, Turnhout, Sint-Katelijne-Waver, Leuven, Dentergem, Houthulst, Oud-Heverlee.

In Frans-Vlaanderen: Boeschepe, Halluin, Coutiches, Monts des Cats, Steene. Verder weg in Frankrijk: Gaillefontaine.

In Wallonië: Kain, Mélin, Wodeq.

Voddendomen in Herchies, Stambrughes.

Enkele lompenbomen in Frankrijk: Hasnon, Wignehies, Morcamp.

Koorts lompenboom in Nederland: Overasselt.

ADVERTENTIE

Kantklosjes Houtdraaiwerk Deurknopjes

Jan De Maertelaere BVBA
Bedrijvenlaan 12 - B-9080 Lochristi

Tel : 0032 9 230 67 18
www.bobbins.be jan@bobbins.be
<https://www.facebook.com/jandemaertelaerebvba/>

AANKONDIGINGEN

Cursussen Vendelzwaaien

Kennismakingscursus Vendelen 2020

Zondag 25 oktober 2020 - Leuven

Wil je graag eens voelen hoe het is om te vendelen? Wil je graag beginnen met een vendelgroep? Elk najaar richten **IVV** en **vendelen.net** een cursus vendelzwaaien voor beginners in. Ervaren lesgever-vendeliërs geven de aanwezige beginners een stoomcursus vendelzwaaien.

Meer info: <https://www.vendelen.net>

Aanmelden en inlichtingen: info@vendelen.net - M: +32 496 593523

Open Cursusdag Vendelen 2021

Cursus voor ervaren vendeliërs. Info volgt.

Vendeliërsverbroedering

Meer info: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/vendeliërsverbroedering>

Aanmelden en inlichtingen: stefaan@haesen.info - M: +32 496 593523.

Vendeliërsverbroedering 2020

Zondag 29 november 2020 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2021

Zondag 21 november 2021 - Herentals

Vendeliërsverbroedering 2022

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Kalender 2020

Alle aankondigingen onder voorbehoud !! Raadpleeg steeds de inrichters.

Een overzicht van activiteiten die ons reeds bereikten:

- Zaterdag 3 oktober 2020 - Buffet Flago - Haaltert
- Zaterdag 31 oktober 2020 - Kaas- en Vleesavond Carpevento (geen vendelshow) - Leuven
- Zaterdag 14 november 2020 - Vendelshow Pirrewit - Keerbergen
- Zaterdag 21 november 2020 - Vendelshow Flago - verplaatst naar 2021
- Zondag 29 november 2020 - Vendeliersverbroedering - Herentals
- Zaterdag 20 maart 2021 - Gala KNA - Kraainem
- Zaterdag 15 mei 2021 - WK Hoogwerpen grote vlaggen - Freiburg (CH)
- Zaterdag 9 oktober 2021 - Reuzegom 75 - Leuven

Activiteiten toevoegen: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

2020											
Januari			Februari			Maart			April		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
Mei			Juni			Juli			Augustus		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					
September			Oktober			November			December		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31					

RECHTZETTING

Lezersreactie

In jaargang 44, nummer 1 van Volkskunst (maart 2020) drukten we een interview af met Pit Ballin en Ulf Verbeelen.

Kris Geens, de zoon van onze erevoorzitter Frans 'Sus' Geens, vindt het fijn dat zijn vader terecht wordt vermeld bij de start van het festival in Schoten. Hij laat opmerken dat zijn vader pas in de jaren '70 zijn activiteiten in het festival heeft beëindigd.

... Het klopt niet dat vader tegen een internationaal festival was. Voor hem was de inbreng van eigen bodem belangrijk. Dit was zeker een element van discussie binnen de organisatie. Met de lading onder de vlag van wereldfestival was hij het inderdaad niet eens, echter ook andere elementen hebben meegespeeld in zijn spijtig vertrek ...

aldus Kris Geens.

Volgens Kris was er in 58 reeds een eerste probeersel op de markt in Schoten (wat ook klopt; het was wellicht nog geen officieel festival). Kris voegt eraan toe:

... het geboortjaar van mijn overleden broer Stef was in huize Geens altijd de startdatum van het festival ...

Dank Kris, voor deze interessante aanvullende informatie. Verschil in visie heeft in ieder geval niet belet dat onze erevoorzitter Frans Geens een trouwe aanwezige bleef op alle edities van het volksdansfestival in Schoten die hij kon meemaken. Getuige daarvan is ook Vlaamse Dag door hem georganiseerd, waarin gedurende jaren een podium werd geboden aan Vlaamse Volkskundegroepen om nieuwe danscreaties te tonen.

Gert Laekeman

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	INTERVIEW	21
IVV Activiteiten	2	Op bezoek bij Geert Pauwels	
IVV Cursussen	2	1945-2020 - Driekwart eeuw volkskunst in Leuven	
IVV Kalender	2	Reuzegom, Gilde van Sinte-Barbelen Anno 1488...	
		. . . 21	
CONTACT	2	VOLKSMUZIEK	28
EDITORIAAL	3	Op vredesmissie met Limbrant	28
Bitter en Bot	3	VOLKSVERHALEN	29
PUBLICATIES	5	Onze-Lieve-Vrouw ter Koorts	29
Nieuwe bundel Vlaams Dansarchief	5	ADVERTENTIE	32
ADVERTENTIE	6	AANKONDIGINGEN	33
VOLKSDANS	7	Cursussen Vendelzwaaien	33
Wals van Hever	7	Vendeliersverbroedering	33
VENDELEN	14	Kalender 2020	34
Monitorencursus	14	RECHTZETTING	34
STREEKDRACHTEN	15	Lezersreactie	34
Charles Degroux, de vader van het sociaal-		INHOUD	35
realisme in België en van de bedevaartschilderijen		COLOFON	36
Anderlecht en Diegem	15	ERELEDEN	36

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Hugo Bulterijst,
Yves De Groote,
Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
Adinda Vandenbulcke
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels is toegestaan mits bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2020 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening

IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van

IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)

Marc De Maertelaere (†2018)

Dree Pauwels (†2016)

Andrea Sterck

Gilberte Van Espen

Renaat Van Overbeke (†2017)

Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen